ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΔΑΝΙΗΛ

Ἡ Ἀνάστασις

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2026

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Σειρά: «Χριστολογικά» ἀριθμ. 2 θ΄

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2026

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Στοιχειοθεσία, Διακόσμησις, Ἐπιμέλεια Ἐκδόσεως:
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ, Ἀρδηττοῦ 12-16, 116 36 Ἀθήνα
Τηλ.: 210.92.17.513
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

Copyright:
Ἱερά Μητρόπολις Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ.
Λεωφόρος Φορμίωνος 83, Τ.Κ. 161 21 Καισαριανή
Τηλ.: 210.72.24.123
www.imkby.gr • e-mail: info@imkby.gr

ISBN: 978-618-5390-44-0

Ἐκδοτική Παραγωγή

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Ἀρδηττοῦ 12-16, 116 36 Ἀθήνα
Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820 • Fax: 210.923.7033
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εὑρισκόμενοι στήν πασχάλιο περίοδο, ἀναμένοντες τό μεγαλειῶδες γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ θά προσπαθήσουμε νά κατανοήσουμε τό νόημα τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεώς Του πού θά ἑορτάσουμε χαρμόσυνα σέ ὅλο τόν κόσμο.

Στήν παροῦσα ἔκδοση γίνεται μία ἐκτενέστατη ἀναφορά στό γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας ἐπί τῇ βάσει τῶν πηγῶν τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης γιά νά γνωρίσουμε τά γεγονότα πού διαδραματίστηκαν καί νά βιώσουμε πληρέστερα τήν ἑορτή αὐτή.

Μέ πατρικές εὐχές

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ
Δανιήλ

Ἔγραφα στήν Καισαριανή
τήν Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας

ΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΒΙΒΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Η‘ βιβλική ἰδέα τῆς ἀναστάσεως δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ καθόλου μέ τήν ἑλληνική ἰδέα τῆς ἀθανασίας. Σύμφωνα μέ τήν ἑλληνική ἀντίληψη, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, ἄφθαρτη ἀπό τήν ἴδια της τή φύση, εἰσέρχεται στή θεϊκή ἀθανασία μόλις ὁ θάνατος τήν ἀπελευθερώσει ἀπό τά δεσμά τοῦ σώματος.

Σύμφωνα μέ τή βιβλική ἀντίληψη, ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο πρόσωπο εἶναι καταδικασμένο ἀπό τήν παροῦσα κατάστασή του νά ὑποκύψει στήν ἐξουσία τοῦ Θανάτου: ἡ ψυχή θά μείνει αἰχμάλωτη στόν ἅδη, ἐνῶ τό σῶμα θά σαπίσει στόν τάφο.

Αὐτό θά εἶναι ὅμως μιά μεταβατική κατάσταση, ἀπό τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος θά ξαναστηθεῖ ζωντανός μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, ὅπως ξανασηκώνεται κανείς ἀπό τή γῆ ὅπου κείτεται, ὅπως ἀνανήφει κανείς ἀπό τόν ὕπνο του. Διατυπωμένη ἤδη ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη, ἡ ἰδέα τῆς Ἀναστάσεως ἀποβαίνει τό κέντρο τῆς πίστεως καί τῆς ἐλπίδας τῶν χριστιανῶν, ἀφότου ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ξανάρθε στήν ζωή, ὡς *«πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν»*[1].

1. Κολοσσαεῖς 1, 18.

Α΄. Παλαιά Διαθήκη

Ι. Ο ΚΥΡΙΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ἡ πρώτη καί κυρίαρχη διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πού τονίζεται ὅτι ὁ Θεός εἶναι Κύριος τῆς ζωῆς. Οἱ φυσιολατρικές θρησκεῖες τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς ἔδιναν ἐξέχουσα θέση στόν μύθο τοῦ Θεοῦ πού πεθαίνει κι ἀνασταίνεται, δραματική παράσταση μιᾶς κοινῆς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας πού συνοψίζεται στό ἀνοιξιάτικο ξαναφανέρωμα τῆς ζωῆς ὕστερα ἀπό τή χειμερινή της νάρκη. Ὁ Ὄσιρις στήν Αἴγυπτο, ὁ Ταμμούζ στή Μεσοποταμία καί ὁ Βάαλ στή Χαναάν (πού τά μεταγενέστερα χρόνια ἔγινε Ἄδωνις) ἦταν θεοί αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Τό δράμα τους, πού ἀνάγεται στόν ἀρχέγονο καιρό ἐπαναλαμβανόταν ἀδιάκοπα στή φυσική ἀνακύκληση. Μέ τήν ἀναπαράσταση τοῦ δράματος σέ μιά ἱερή τελετή, πίστευαν πώς οἱ τελετουργίες συντελοῦσαν στήν ἀποτελεσματική φυσική ἀνανέωση, τόσο σημαντική γιά τούς ποιμενικούς καί ἀγροτικούς πληθυσμούς.

Εὐθύς ἐξαρχῆς ὅμως, ἡ ἀποκάλυψη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κόβει ἀπόλυτα κάθε δεσμό μ᾽ αὐτή τή μυθολογία καί τίς τελετουργίες πού τή συνοδεύουν. Ὁ μοναδικός Θεός εἶναι καί ὁ μοναδικός κύριος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου: *«Κύριος θανατοῖ καί ζωογονεῖ, κατάγει εἰς ἅδου καί ἀνάγει»*[2], γιατί ἡ δύναμή του φθάνει ἀκόμα

2. Α΄ Βασιλειῶν 2, 6. Δευτερονομίου 32, 39.

καί στόν ἴδιο τόν ἅδη[3]. Ἔτσι, καί ἡ ἀνοιξιάτικη ἀναγέννηση τῆς φύσεως εἶναι ἡ ἐπενέργεια τοῦ Λόγου καί τοῦ Πνεύματός του[4]. Αὐτό ἀληθεύει πολύ περισσότερο γιά τούς ἀνθρώπους. Αὐτός λυτρώνει τήν ψυχή τους ἀπό τόν λάκκο[5] (δηλαδή στόν τάφο) καί τούς ξαναδίνει τήν ζωή[6]. Δέν ἐγκαταλείπει στόν ἅδη τήν ψυχή τῶν φίλων του καί δέν τούς ἀφήνει νά γνωρίσουν τή φθορά[7].

Αὐτές οἱ ἐκφράσεις εἶναι χωρίς ἄλλο ὑπερβολικές, καί ἔχουν σκοπό νά ἐκφράσουν μιά προσωρινή ἀποτροπή τοῦ θανάτου.

Τά θαύματα ἀναστάσεως ὅμως πού ἐπιτελοῦν οἱ προφῆτες Ἠλίας καί Ἐλισσαῖος[8] δείχνουν ὅτι ὁ Θεός μπορεῖ νά ζωοποιήσει ἀκόμα καί τούς νεκρούς, ἀνακαλώντας τους ἀπό τόν ἅδη ὅπου εἶχαν κατέβει. Αὐτές οἱ ἐπιστροφές στήν ζωή προφανῶς δέν ἔχουν πιά τίποτα τό κοινό μέ τή μυθική ἀνάσταση τῶν νεκρῶν θεῶν, ἐκτός ἀπό αὐτή τήν ἀναπαράσταση μέ κατηγορίες τοῦ χώρου, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ ἀνάσταση εἶναι ἕνα ξανανέβασμα ἀπό τήν καταχθόνια ἄβυσσο στή γῆ τῶν ζωντανῶν.

---

3. Ἀμώς 9, 2. Ψαλμοῦ 138, 8.
4. Βλ. Γενέσεως 1, 11 ἑξ. 22, 28. 8, 22. Ψαλμοῦ 103, 29 ἑξ.
5. Ψαλμοῦ 102, 4.
6. Ψαλμοῦ 40, 3. 79.19.
7. Ψαλμοῦ 15, 10 ἑξ.
8. Γ΄ Βασιλειῶν 17, 11-23. Δ΄ Βασιλειῶν 4, 33 ἑξ. 13.21.

ΙΙ. Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Σέ μιά πρώτη σειρά κειμένων, αὐτή ἡ εἰκόνα τῆς ἀναστάσεως χρησιμεύει γιά νά ἐκφράσει τή συλλογική ἐλπίδα τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ. Χτυπημένος ἀπό τίς τιμωρίες τοῦ Θεοῦ, ὁ λαός αὐτός μοιάζει μ᾽ ἕναν ἄρρωστο πού τόν παραμονεύει ὁ θάνατος[9], ἤ μᾶλλον μ᾽ ἕνα πτῶμα πού ἔγινε λεία τοῦ Θανάτου. Ἄν ὅμως μετανοήσει, ὁ Κύριος δέ θά τόν ξαναφέρει στήν ζωή: *«Πορευθῶμεν καί ἐπιστρέψωμεν πρός Κύριον!... Ὑγιάσει ἡμᾶς μετά δύο ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐξαναστησόμεθα καί ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ»*[10].

Δέν εἶναι αὐτή μιά ἁπλή ἀνθρώπινη εὐχή, γιατί οἱ προφητικές ἐπαγγελίες μαρτυροῦν ρητά πώς ἔτσι πρόκειται νά γίνει. Μετά τή δοκιμασία τῆς ἐξορίας, ὁ Θεός θ᾽ ἀναστήσει τόν λαό του, ὅπως, στό ὅραμα τοῦ Ἰεζεκιήλ, ξαναδίνει τήν ζωή στά ξερά ὀστᾶ[11]. Θά ξυπνήσει τήν Ἱερουσαλήμ καί θά τήν κάνει νά σηκωθεῖ ἀπό τό χῶμα ὅπου κειτόταν σάν πεθαμένη[12]. Θά κάνει νά ξαναζήσουν οἱ νεκροί, νά ξαναζωντανέψουν τά πτώματά τους, νά ξυπνήσουν ὅσοι κοιμοῦνται στό χῶμα[13]. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά ἀνάσταση μεταφορική, ἀλλά καί γι᾽ ἀληθινή ἀπελευθέρωση ἀπό τήν ἐξουσία τοῦ ἅδη:

---

9. Βλ. Ἠσαΐου 1, 5 ἑξ.
10. Ὡσηέ 6, 1 ἑξ.
11. Ἰεζεκιήλ 37, 1-14.
12. Ἠσαΐου 51, 17. 60, 1.
13. Ἠσαΐου 26, 19.

«Ποῦ ἡ δίκη σου, θάνατε; ποῦ τό κέντρον σου, ἅδη;»[14]. Ὁ Θεός νικᾶ λοιπόν τόν θάνατο πρός ὄφελος τοῦ λαοῦ του. Ἀκόμα καί τό πιστό μέρος τοῦ Ἰσραήλ ὑπέκυψε, γιά ἕνα διάστημα, στήν ἐξουσία τοῦ ἅδη, ὅπως ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου πού πέθανε καί ἐνταφιάστηκε μαζί μέ τούς ἀνόμους[15]. Θά ἔρθει ὅμως ἡ μέρα πού, ὅπως ὁ Δοῦλος, καί τό Ὑπόλειμμα τῶν δικαίων θά γίνει μακρόβιο, θά δεῖ τό φῶς καί θά διαμοιραστεῖ τά τρόπαια τῆς νίκης[16]. Πρόκειται γιά ἕνα πρῶτο, ἀκατάληπτο ἀκόμη σκιαγράφημα μιᾶς ἐπαγγελίας τῆς ἀναστάσεως, χάρη στήν ὁποία οἱ δίκαιοι πού πάσχουν θά δοῦν τελικά τόν Ὑπερασπιστή τους νά προβάλλει καί ν' ἀναλαμβάνει τήν ὑπόθεσή τους[17].

III. Η ΑΤΟΜΙΚΗ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ἡ ἀποκάλυψη κάνει ἕνα ἀκόμη βῆμα μέ τήν κρίση τῆς ἐποχῆς τῶν Μακκαβαίων (2ος αἰῶνας)[18]. Ὁ διωγμός

---

14. Ὡσηέ 13, 14.

15. Ἡσαΐου 53, 8 ἑξ. 12.

16. Ἡσαΐου 53, 10 ἑξ.

17. Βλ. Ἰώβ 19, 25 ἑξ, ὅπως ἐπανερμηνεύεται στή Vulgata.

18. Οἱ Μακκαβαῖοι ἦταν μιά ἰουδαϊκή παράταξη (2ος αἰ. π.Χ.). Ὁ πρῶτος ἀρχηγός τῶν Μακκαβαίων, ὁ Ματταθίας, εἶχε ἐπαναστατήσει κατά τῶν Σελευκιδῶν τῆς Συρίας καί συγκεκριμένα κατά τοῦ Ἀντίοχου Δ΄ Ἐπιφανοῦς (167 π.Χ.). Μετά τόν θάνατο τοῦ Ματταθία, τόν ἀγῶνα ἀνάλαβε ὁ γιός του, Ἰούδας Μακκαβαῖος, ἀπό τόν ὁποῖο πῆρε καί τό ὄνομα του τό κίνημα αὐτό, πού κατάφερε νά καταλάβει τήν Ἰε-

τοῦ Ἀντίοχου καί ἡ ἐμπειρία τοῦ μαρτυρίου θέτουν ἔντονα τό πρόβλημα τῆς ἀτομικῆς ἀνταποδόσεως. Ἀποτελεῖ βέβαια βασική πεποίθηση πώς πρέπει ν' ἀναμένει κανείς τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ καί τόν τελικό θρίαμβο τοῦ λαοῦ τῶν Ἁγίων τοῦ Ὑψίστου, πού τά ἀνήγγειλαν ἀπό καιρό οἱ προφῆτες[19]. Ἀλλά οἱ ἅγιοι πού πέθαναν γιά τήν πίστη τί θ' ἀπογίνουν; Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Δανιήλ, ἀπαντᾶ: «*Καί πολλοί τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἐξεγερθήσονται, οὗτοι εἰς ζωήν αἰώνιον καί οὗτοι εἰς ὀνειδισμόν καί εἰς αἰσχύνην αἰώνιον*»[20]. Ἡ εἰκόνα λοιπόν πού χρησιμοποιεῖ ὁ Ἰεζεκιήλ, καί ὁ Ἡσαΐας στό κεφάλαιο 26 γιά τήν ἀνάσταση πρέπει νά κατανοηθεῖ ρεαλιστικά: ὁ Θεός θά ξανανεβάσει τούς νεκρούς ἀπό τόν ἅδη γιά νά συμμετάσχουν στή Βασιλεία. Ἡ νέα ὅμως ζωή στήν ὁποία θά περάσουν δέ θά μοιάζει πιά μέ τήν ζωή τοῦ παρόντος κόσμου, ἀλλά θά εἶναι μιά ζωή μεταμορφωμένη[21]. Αὐτή εἶναι ἡ ἐλπίδα πού στηρίζει τούς Μάρτυρες στή δοκιμασία τους: μποροῦν νά τούς σκοτώσουν σωματικά, ἀλλά ὁ Θεός πού δημιουργεῖ, ἀναστaίνει κιόλας[22]. Ἀντίθετα, γιά τούς ἀνόμους δέ θά ὑπάρξει ἀνάσταση ζωῆς[23]. Ἀπό τή στιγμή αὐτή,

---

ρουσαλήμ καί νά ἀποκαταστήσει τήν μονοθεϊστική λατρεία (χειμῶνας 164/3 π.Χ.).

19. Δανιήλ 7, 13 ἑξ. 27. Βλ. 44.
20. Δανιήλ 12, 2.
21. Δανιήλ 12, 3.
22. Β΄ Μακκαβαίων 7, 9. 11.22: 14 46.
23. Β΄ Μακκαβαίων 7, 14.

ἡ διδασκαλία γιά τήν ἀνάσταση γίνεται κοινό κτῆμα τοῦ ἰουδαϊσμοῦ. Ἄν ἡ αἵρεση τῶν σαδδουκαίων, προσκολλημένη στό παρελθόν, δέν τήν ἀποδέχεται[24], καί μάλιστα τήν εἰρωνεύεται μέ γελοῖες ἐρωτήσεις[25], τήν κηρύττουν ὅμως οἱ φαρισαῖοι ὅπως καί ἡ αἵρεση ἀπό τήν ὁποία προέρχεται τό βιβλίο τοῦ Ἐνώχ (πιθανῶς ὁ παλαιός Ἐσσαϊσμός). Ἐνῶ ὅμως ὁρισμένοι τήν ἑρμηνεύουν ὑλιστικά, τό βιβλίο τοῦ Ἐνώχ παρουσιάζει μιά πολύ πνευματική ἄποψη: ὅταν οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν θά σηκωθοῦν ἀπό τόν ἅδη γιά νά ξαναγυρίσουν στήν ζωή, θά μποῦν στό μεταμορφωμένο σῶμα πού ἐπιφυλάσσει ὁ Θεός γιά τόν *«μέλλοντα κόσμο»*. Αὐτή εἶναι καί ἡ ἀντίληψη πού ἀποδέχεται ὁ Ἰησοῦς: *«ἐν τῇ ἀναστάσει ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν»*[26].

Β΄. Καινή Διαθήκη

Ι. Ο ΠΡΩΤΟΤΟΚΟΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

Ι. Προοίμια.

Ὁ Ἰησοῦς δέν πιστεύει μόνο στήν ἀνάσταση τῶν δικαίων τήν ἔσχατη ἡμέρα. Ξέρει πώς τό μυστήριο τῆς ἀναστάσεως πρέπει νά ἐγκαινιαστεῖ ἀπό τόν ἴδιο, στόν ὁποῖον ἔδωσε ὁ Θεός τήν κυριότητα πάνω στήν ζωή καί στόν θάνατο. Φανερώνει αὐτή τή δύναμη πού ἔλαβε

24. Πράξεων 23, 8.
25. Ματθαίου 22, 23-28 πρλ.
26. Ματθαίου 22, 30.

ἀπό τόν Πατέρα, ξαναφέρνοντας στήν ζωή πολλούς νεκρούς γιά τούς ὁποίους τόν παρακάλεσαν: τήν κόρη τοῦ Ἰαείρου[27], τόν γιό τῆς χήρας τῆς Ναΐν[28], τόν φίλο Του Λάζαρο[29]. Αὐτές οἱ ἀναστάσεις, πού θυμίζουν τά θαύματα τῶν προφητῶν, ἀποτελοῦν ἤδη τή συγκαλυμμένη ἐξαγγελία τῆς δικῆς Του ἀναστάσεως, ἡ ὁποία θά εἶναι ὅμως τελείως διαφορετικῆς φύσεως. Σ' αὐτά ὁ Ἰησοῦς προσθέτει σαφεῖς προαγγελίες: ὁ Υἱός τοῦ Ἀνθρώπου πρέπει νά πεθάνει καί ν' ἀναστηθεῖ τήν τρίτη ἡμέρα[30].

Μιά τέτοια προαγγελία, σύμφωνα μέ τόν εὐαγγελιστή Ματθαῖο, εἶναι τό *«σημεῖον Ἰωνᾶ»: «ἔσται ὁ Υἱός τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καί τρεῖς νύκτας»*[31]. Εἶναι ἀκόμα τό *«σημεῖον»* τοῦ Ναοῦ: *«Λύσατε τόν ναόν τοῦτον, καί ἐν τρισίν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», «ἔλεγε δέ περί τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ»*[32]. Αὐτή ἡ ἐξαγγελία μιᾶς ἀναστάσεως ἐκ νεκρῶν παραμένει ἀκατανόητη καί γιά τούς ἴδιους τούς Δώδεκα[33]. Ἀκόμα περισσότερο εἶναι ἀκατανόητη γιά τούς ἐχθρούς τοῦ Ἰησοῦ, πού τήν παίρνουν ὡς ἀφορμή γιά νά ζητήσουν νά φρουρηθεῖ ὁ τάφος του[34].

---

27. Μάρκου 5, 21 - 42 πρλ.
28. Λουκᾶ 7, 11-17.
29. Ἰωάννου 11.
30. Μάρκου 8.31: 9.31: 10.34 πρλ.
31. Ματθαίου 12, 40.
32. Ἰωάννου 2, 19 ἑξ. βλ. Ματθαίου . 26, 61 πρλ.
33. Μάρκου 9, 10.
34. Ματθαίου 27, 63 ἑξ.

2. Ἡ πασχαλινή ἐμπειρία.

Οἱ Δώδεκα δέν εἶχαν λοιπόν ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ ἐξαγγελία τῆς Ἀναστάσεως ἀπό τίς Γραφές ἀφοροῦσε προπάντων τόν ἴδιο τόν Ἰησοῦ[35]. Γι' αὐτό καί ὁ θάνατος καί ὁ ἐνταφιασμός Του τούς ἔκαναν ν' ἀπελπιστοῦν[36]. Τίποτα ἄλλο δέν μπορεῖ νά τούς ὁδηγήσει στήν πίστη ἐκτός ἀπό τήν πασχαλινή ἐμπειρία. Ἡ εὕρεση τοῦ κενοῦ τάφου δέν ἀρκεῖ γιά νά τούς πείσει, γιατί θά μποροῦσε νά ἑρμηνευτεῖ σάν ἁπλή ἐξαφάνιση τοῦ πτώματος[37]: μόνο ὁ Ἰωάννης πιστεύει ἀμέσως[38].

Στή συνέχεια ὅμως ἀρχίζουν οἱ ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος. Ὁ κατάλογος πού παραθέτει ὁ Παῦλος[39] καί ὁ κατάλογος τῶν Εὐαγγελιστῶν δέν συμπίπτουν ἀπόλυτα. Ὁ ἀκριβής ἀριθμός ὅμως λίγο ἐνδιαφέρει. Ὁ Ἰησοῦς ἐμφανίζεται *«ἐπί ἡμέρας πλείους»*[40] ἤ ἀκριβέστερα *«δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα»*[41], ὡς τήν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεώς Του. Οἱ διηγήσεις ὑπογραμμίζουν τόν συγκεκριμένο χαρακτήρα αὐτῶν τῶν ἐμφανίσεων: αὐτός πού ἐμφανίζεται εἶναι πράγματι ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀπό Να-

---

35. Ἰωάννου 20, 9.

36. Βλ. Μάρκου 16, 14: Λουκᾶ 24, 21-24, 37. Ἰωάννου 20, 19.

37. Λουκᾶ 24, 11 ἑξ. Ἰωάννου 20, 2.

38. Ἰωάννου 20, 8.

39. Α΄ Κορινθίους 15, 5 ἑξ.

40. Πράξεων 13, 31.

41. Πράξεων 1, 3.

ζαρέτ. Οἱ Ἀπόστολοι Τόν βλέπουν καί Τόν ἀγγίζουν[42] τρῶνε μαζί Του[43]. Εἶναι κοντά τους, ὄχι σάν φάντασμα, ἀλλά μέ τό σῶμα Του[44]. Αὐτό τό σῶμα ὅμως δέν ὑπόκειται στούς συνηθισμένους περιορισμούς τῆς ἐπίγειας ζωῆς[45]. Ὁ Ἰησοῦς ἐπαναλαμβάνει βέβαια τίς πράξεις πού ἔκανε καί στό διάστημα τῆς δημόσιας ζωῆς Του, κι αὐτό ἐπιτρέπει τήν ἀναγνώρισή Του[46], ἀλλά τώρα βρίσκεται στήν ἔνδοξη κατάσταση πού περιέγραφαν τά ἰουδαϊκά ἀποκαλυπτικά κείμενα. Ὁ λαός δέν εἶναι πιά θεατής αὐτῶν τῶν ἐμφανίσεων, ὅπως ἦταν θεατής τοῦ Πάθους καί τοῦ θανάτου. Ὁ Ἰησοῦς ἐπιφυλάσσει τίς ἐμφανίσεις Του στούς μάρτυρες πού ὁ ἴδιος ἐξέλεξε[47] καί πού ὁ τελευταῖος τους εἶναι ὁ Παῦλος στόν δρόμο τῆς Δαμασκοῦ[48]: ἀπό μάρτυρες, τούς ἀναδεικνύει Ἀποστόλους του. Ἐμφανίζεται σ' αὐτούς *«καί οὐχί τῷ κόσμῳ»*[49], γιατί ὁ κόσμος δέν ἀποδέχεται τήν πίστη. Ἀκόμα καί οἱ φύλακες τοῦ τάφου, τρομοκρατημένοι ἀπό τή μυστηριώδη θεοφάνεια[50], δέ βλέπουν τόν ἴδιο τόν Χριστό. Γι' αὐτό εἶναι ἀδύνατη ἡ περιγραφή τοῦ

---

42. Λουκᾶ 24, 36-40: Ἰωάννου 20, 19-29.

43. Λουκᾶ 24, 29 ἑξ. 41 ἑξ. Ἰωάννου 21, 9-13. Πράξεων 10, 41.

44. Ματθαίου 28, 9. Λουκᾶ 24, 37 ἑξ. Ἰωάννου 20, 20.27 ἑξ.

45. Ἰωάννου 20, 19: βλ. 20, 17.

46. Λουκᾶ 24, 30 ἑξ. Ἰωάννου 21, 6-12.

47. Πράξεων 2, 32. 10.41: 13.31.

48. Α΄ Κορινθίους 15, 8.

49. Ἰωάννου 14, 22.

50. Ματθαίου 28, 4.

γεγονότος τῆς ἀναστάσεως, δηλαδή τῆς στιγμῆς πού ὁ Ἰησοῦς ἐπανέρχεται ἀπό τόν θάνατο. Ὁ Ματθαῖος ἁπλῶς τό ὑπαινίσσεται σέ μιά συμβατική γλώσσα, πού τή δανείζεται ἀπό τίς Γραφές[51]: σεισμός τῆς γῆς, ἐκτυφλωτική λάμψη, ἐμφάνιση τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Κυρίου. Ἔτσι περνάει κανείς σ᾽ ἕναν ὑπερβατικό χῶρο γιά τόν ὁποῖον μόνο οἱ ἐκφράσεις πού προέρχονται ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη μποροῦν νά μᾶς δώσουν κάποια ἰδέα, ἐνῶ ἡ πραγματικότητα στήν ὁποία ἀναφέρονται παραμένει καθαυτήν ἄρρητη.

3. Τό εὐαγγέλιο τῆς Ἀναστάσεως στό ἀποστολικό κήρυγμα.

Ἀπό τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ Ἀνάσταση ἀποτελεῖ τό ἐπίκεντρο τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, γιατί ἀποκαλύπτεται ὡς τό βασικό περιεχόμενο τῆς χριστιανικῆς πίστεως[52]. Αὐτό τό εὐαγγέλιο τοῦ Πάσχα εἶναι πρίν ἀπ᾽ ὅλα ἡ μαρτυρία γιά ἕνα γεγονός: ὁ Ἰησοῦς σταυρώθηκε καί πέθανε, ἀλλά ὁ Θεός τόν ἀνέστησε καί φέρνει μ᾽ Αὐτόν τή σωτηρία στούς ἀνθρώπους. Αὐτή εἶναι ἡ κατήχηση τοῦ Πέτρου πρός τούς Ἰουδαίους[53] καί ἡ ὁμολογία του μπροστά στό συνέδριο[54], διδασκαλία τοῦ Φιλίππου στόν Αἰθίοπα εὐνοῦχο[55], τοῦ Παύ-

51. Ματθαίου 28, 2 ἑξ.
52. Πράξεων 2, 22-35.
53. Πράξεων 3, 14 ἑξ.
54. Πράξεων 4, 10.
55. Πράξεων 8, 35.

λου στούς Ἰουδαίους[56] καί στούς εἰδωλολάτρες[57] καί ἡ ὁμολογία του μπροστά στούς κριτές του[58]. Κι αὐτό δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό τό ἴδιο τό περιεχόμενο τῆς πασχαλινῆς ἐμπειρίας.

Ἀναφορικά μ᾽ αὐτή τήν ἐμπειρία σημειώνεται πάντα ἕνα σημαντικό σημεῖο: ἡ συμφωνία της μέ τίς Γραφές[59]. Ἀπό τή μιά μεριά, ἡ ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ ἐκπληρώνει τίς προφητικές ἐπαγγελίες: τήν ἐπαγγελία γιά τήν ἔνδοξη ἐξύψωση τοῦ Μεσσία στά δεξιά τοῦ Θεοῦ[60], γιά τόν δοξασμό τοῦ Δούλου τοῦ Κυρίου[61] γιά τήν ἐνθρόνιση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου[62]. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, γιά ν᾽ ἀποδώσουν αὐτό τό μυστήριο, πού βρίσκεται πέρα ἀπό τήν κοινή ἱστορική ἐμπειρία, τά ἁγιογραφικά κείμενα χρησιμοποιοῦν ἕνα σύνολο ἐκφράσεων πού σκιαγραφοῦν τίς διάφορες πτυχές του: ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Ἅγιος πού ὁ Θεός τόν γλιτώνει ἀπό τή φθορά τοῦ Ἅδη[63], εἶναι ὁ νέος Ἀδάμ πού στά πόδια του ὁ Θεός ἔθεσε τά πάντα[64], εἶναι ἡ πέτρα πού περιφρονήθηκε ἀπό τούς οἰκοδόμους κι ὅμως ἔγινε ἀκρογωνιαῖος λίθος[65]. Ἔτσι,

---

56. Πράξεων 13, 33. 17, 3.
57. Πράξεων 17, 31.
58. Πράξεων 23, 6.
59. Βλ. Α΄ Κορινθίους 15, 3 ἑξ.
60. Πράξεων 2, 34. 13. 32 ἑξ.
61. Πράξεων 4, 32 Φιλ 2, 7 ἑξ.
62. Πράξεων 7, 56 βλ. Ματθαίου 26, 64 πρλ.
63. Πράξεων 2, 25-32. 13, 35 ἑξ. Βλ. Ψαλμοῦ 15, 8-11.
64. Α΄ Κορινθίους 15, 27. Ἑβραίους 1, 5-13 βλ. Ψαλμοῦ 8.
65. Πράξεων 4, 11. βλ. Ψαλμοῦ 117, 22.

ὁ δοξασμένος Χριστός παρουσιάζεται ὡς τό κλειδί ὅλης τῆς Γραφῆς, πού ἀπό πρίν ἀναφερόταν σ᾽ Αὐτόν[66].

4. Ἔννοια καί σπουδαιότητα τῆς Ἀναστάσεως.

Στό μέτρο πού τό ἀποστολικό κήρυγμα συνδέει μ᾽ αὐτό τόν τρόπο τήν Ἀνάσταση μέ τίς Γραφές, ἐπεξεργάζεται καί μιά θεολογική ἑρμηνεία τοῦ γεγονότος. Ὡς ἐξύψωση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα[67], ἡ Ἀνάσταση βάζει τή σφραγίδα τοῦ Θεοῦ στό ἔργο τῆς ἀπολυτρώσεως πού ἐγκαινιάστηκε μέ τήν ἐνσάρκωση καί ἐκπληρώθηκε μέ τόν σταυρό. Μέ τήν Ἀνάσταση ὁ Ἰησοῦς ἀναδεικνύεται *«Υἱός τοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει»*[68]. *«Κύριος καί Χριστός»*[69], *«ἀρχηγός καί σωτήρ»*[70], *«κριτής ζώντων καί νεκρῶν»*[71]. Ἀφοῦ ἀνέβηκε κοντά στόν Πατέρα[72], μπορεῖ τώρα νά δώσει στούς ἀνθρώπους τό Πνεῦμα πού εἶχε ὑποσχεθεῖ[73]. Ἔτσι ἀποκαλύπτεται πλήρως τό βαθύτερο νόημα τῆς ἐπίγειας ζωῆς Του: αὐτή ἡ ζωή ἦταν ἡ φανέρωση ἐδῶ στή γῆ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀγάπης Του καί τῆς χάρης Του[74]. Φανέρωση συγκαλυμμένη, γιατί ἡ δόξα δέν ἦταν

---

66. Βλ. Λουκᾶ 24, 27.44 ἑξ.

67. Πράξεων 2, 22 ἑξ. Ρωμαίους 8,11. βλ Ἰωάννου 17, 1 ἑξ.

68. Ρωμαίους 1, 4 βλ. Πράξεων 13, 33. Ἑβραίους 1, 5. 5, 5. Ψαλμοῦ 2, 7.

69. Πράξεων 2, 36.

70. Πράξεων 5, 31.

71. Πράξεων 10, 42. Ρωμαίους 14, 9. Β΄ Τιμόθεον 4, 1.

72. Ἰωάννου 20, 17.

73. Ἰωάννου 20, 22. Πράξεων 2, 33.

74. Β΄ Τιμόθεον 1, 10. Τίτον 2, 11. 3,4.

ἀντιληπτή παρά μόνο μέσα ἀπό σημεῖα[75] ἤ γιά σύντομα χρονικά διαστήματα, ὅπως στή Μεταμόρφωση[76]. Τώρα πού ὁ Ἰησοῦς εἰσῆλθε ὁριστικά στή δόξα, ἡ φανέρωση συνεχίζεται μέσα στήν Ἐκκλησία, μέ τά θαύματα[77] καί μέ τή δωρεά τοῦ Πνεύματος σ᾽ ὅσους πιστεύουν[78]. Ἔτσι ὁ Ἰησοῦς, *«πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν»*[79] εἰσῆλθε πρῶτος σ᾽ αὐτόν τόν νέο κόσμο[80] πού εἶναι τό λυτρωμένο σύμπαν. Ὡς *«κύριος τῆς δόξης»*[81] εἶναι ὁ αἴτιος τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων[82]. Ἐνισχυμένος μέ τή θεϊκή ἐξουσία, δημιουργεῖ ἕναν ἅγιο λαό δικό του[83], πού τόν ὁδηγεῖ πάνω στά ἴχνη του.

II. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ δίνει μιά λύση στό πρόβλημα τῆς σωτηρίας ὅπως αὐτό τίθεται στόν καθένα μας. Ἡ ἀνάσταση εἶναι πρωταρχικό ἀντικείμενο τῆς πίστεώς μας καί συνάμα βάση τῆς ἐλπίδας μας, τῆς ὁποίας προσδιορίζει τόν στόχο. Ὁ Ἰησοῦς ἀναστήθηκε ὡς

---

75. Ἰωάννου 1, 11.
76. Λουκᾶ 9, 32.35 πρλ. Βλ. Ἰωάννου 1, 14.
77. Πράξεων 3, 16
78. Πράξεων 2, 38 ἑξ. 10.44 ἑξ.
79. Πράξεων 26, 23. Κολοσσαεῖς 1,18. Ἀποκαλύψεως 1,5.
80. Ἡσαΐου 65, 17.
81. Α΄ Κορινθίους 2.8. Βλ. Ἰακώβου 2, 1. Φιλιππησίους 2, 11.
82. Πράξεων 3, 6.
83. Α΄ Πέτρου 2, 9 ἑξ.

«ἀπαρχή τῶν κεκοιμημένων»[84], κι αὐτό θεμελιώνει τήν προσδοκία μας γιά τήν ἀνάσταση τῆς ἔσχατης ἡμέρας. Ἀκόμη περισσότερο, ὁ Ἰησοῦς εἶναι προσωποποιημένη *«ἡ ἀνάστασις καί ἡ ζωή, ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, κἄν ἀποθάνῃ, ζήσεται»*[85]. Αὐτό στηρίζει τή βεβαιότητά μας ὅτι μετέχουμε ἀπό τώρα στό μυστήριο τῆς νέας ζωῆς, πού ὁ Χριστός μᾶς τήν κάνει προσιτή μέσα ἀπό τά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας.

1. Ἡ ἀνάσταση τῆς ἔσχατης ἡμέρας.

Τήν Ἰουδαϊκή πίστη στήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν τήν ἐγγυήθηκε ὁ Ἰησοῦς, μέ τήν προοπτική μιᾶς ξανάκερδισμένης ἀκεραιότητας καί μιᾶς ριζικῆς μεταμορφώσεως[86]. Ἄν αὐτό τό χαρακτηριστικό παραλείπεται ἀπό τόν πίνακα τῆς ἔσχάτης Ἡμέρας, ὅπως τή ζωγραφίζει ἡ συνοπτική ἀποκάλυψη[87], δέν εἶναι σημαντικό. Αὐτή ἡ πίστη ὡστόσο δέν ἀποκτᾶ τήν ὁριστική σημασία της παρά μόνο μετά τήν προσωπική Ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀρχέγονη χριστιανική κοινότητα παρέμεινε συνειδητά πιστή, ὡς πρός αὐτό τό σημεῖο, στήν Ἰουδαϊκή πίστη[88], ἀλλά ἡ Ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἐκείνη πού τῆς δίνει στό ἑξῆς μιά ἀντικειμενική βάση. Θ' ἀναστηθοῦμε ὅλοι, γιατί ἀναστήθηκε ὁ Ἰησοῦς: *«Ὁ ἐγείρας τόν Χρι-*

84. Α΄ Κορινθίους 15, 20.
85. Ἰωάννου 11, 25.
86. Ματθαίου 22, 30 ἑξ. πρλ.
87. Ματθαίου 24 πρλ.
88. Πράξεων 23, 6. 24, 15. 26, 6 ἑξ.

στόν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καί τά θνητά σώματα ὑμῶν διά τό ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα ἐν ὑμῖν»[89].

Στό εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου, ἡ ἀφήγηση τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ ὑπογραμμίζει ἤδη τό σημεῖο αὐτό πολύ συγκεκριμένα: τή στιγμή πού ὁ Ἰησοῦς ξαναναβαίνει νικητής ἀπό τόν ἅδη ὅπου εἶχε κατέβει, οἱ δίκαιοι, πού προσδοκοῦσαν ἐκεῖ τήν προσέγγισή τους στήν οὐράνια χαρά, σηκώνονται γιά νά σχηματίσουν τήν ἀκολουθία Του στόν θρίαμβό Του[90]. Δέν πρόκειται γιά μιά ἐπιστροφή στήν ἐπίγεια ζωή, καί ἡ ἀφήγηση δέ μιλᾶ παρά γιά παράξενες ἐμφανίσεις. Ἀλλά εἶναι μιά συμβολική περιγραφή ἀπό πρίν ὅσων θά συμβοῦν κατά τά ἔσχατα. Αὐτό δέν εἶναι ἄλλωστε καί τό νόημα τῶν θαυματουργικῶν ἀναστάσεων πού ἐπετέλεσε ὁ Ἰησοῦς κατά τήν ἐπίγεια ζωή του;

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναπτύσσει ἀκόμα περισσότερο τό σκηνικό τῆς καθολικῆς ἀναστάσεως: φωνή τοῦ Ἀγγέλου, σάλπιγγα γιά τή συνάθροιση τῶν ἐκλεκτῶν, νεφέλες τῆς παρουσίας, παρέλαση τῶν ἐκλεκτῶν[91]. Αὐτό τό συμβατικό πλαίσιο εἶναι κλασικό στίς ἰουδαϊκές ἀποκαλύψεις, ἀλλά τό βασικό γεγονός εἶναι πιό σπουδαῖο ἀπό τόν τρόπο πού παρουσιάζεται. Ἀντίθετα πρός τίς ἑλληνικές ἀντιλήψεις, ὅπου ἡ ἀνθρώπι-

---

89. Ρωμαίους 8, 11. Βλ. Α΄ Θεσσαλονικεῖς 4, 14. Α΄ Κορινθίους 6, 14. 15, 12-22. Β΄ Κορινθίους 4, 14.

90. Ματθαίου 27, 52 ἑξ.

91. Α΄ Θεσσαλονικεῖς 4, 15 ἑξ. Β΄ Θεσσαλονικεῖς 1, 7 ἑξ. Α΄ Κορινθίους 15, 52.

νη ψυχή, ἀπελευθερωμένη ἀπό τά δεσμά τοῦ σώματος, βαδίζει μόνη πρός τήν ἀθανασία, ἡ χριστιανική ἐλπίδα περιλαμβάνει μιά ὁλοκληρωμένη ἀποκατάσταση τοῦ προσώπου. Προϋποθέτει συνάμα μιά καθολική μεταμόρφωση τοῦ σώματος, πού θά καταστεῖ πνευματικό, ἄφθαρτο καί ἀθάνατο[92]. Μέσα στήν προοπτική ὅπου τοποθετεῖται ὁ Παῦλος δέ θίγει ἐξάλλου τό πρόβλημα τῆς ἀναστάσεως τῶν ἀνόμων. Σκέπτεται μόνο τήν ἀνάσταση τῶν δικαίων συμμετοχή στήν εἴσοδο τοῦ Ἰησοῦ στή δόξα[93]. Ἡ προσδοκία αὐτῆς τῆς *«ἀπολυτρώσεως τοῦ σώματος»*[94] εἶναι τέτοια, ὥστε ἡ χριστιανική γλῶσσα, γιά νά τήν ἐκφράσει, παρουσιάζει τήν ἀνάσταση ὡς συνεχῶς ἐπικείμενη[95]. Πάντως ἡ ἀνυπομονησία τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδας[96] δέν πρέπει νά ὁδηγεῖ σέ ἀνώφελους ὑπολογισμούς γύρω ἀπό τή χρονολογία τῆς Ἡμέρας τοῦ Κυρίου.

Ἡ Ἀποκάλυψη δίνει μιά συναρπαστική εἰκόνα τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν[97]. Ὁ Θάνατος καί ὁ Ἅδης τούς ἐλευθερώνουν ὅλους, καλούς καί κακούς, γιά νά παρουσιαστοῦν μπροστά στόν Κριτή. Ἐνῶ ὅμως οἱ κακοί καταποντίζονται στόν *«δεύτερο θάνατο»*, οἱ ἐκλεκτοί εἰσέρχονται σέ μιά νέα ζωή, στούς κόλπους ἑνός με-

92. Α΄ Κορινθίους 15, 35-53.
93. Βλ. Α΄ Κορινθίους 15, 12.
94. Ρωμαίους 8, 23.
95. Α΄ Θεσσαλονικεῖς 4, 17.
96. Βλ. Β΄ Κορινθίους 5-10.
97. Ἀποκαλύψεως 20, 11-15.

ταμορφωμένου σύμπαντος, πού ταυτίζεται μέ τόν ἀρχέγονο παράδεισο καί μέ τήν οὐράνια Ἱερουσαλήμ [98]. Πῶς ἀλλιῶς, ἐκτός μόνο μέ σύμβολα, μπορεῖ νά ἐκφραστεῖ μιά ἄρρητη πραγματικότητα, ἀπρόσιτη γιά τήν ἀνθρώπινη ἐμπειρία; Αὐτή ἡ εἰκόνα δέν ἐπαναλαμβάνεται στό 4ο εὐαγγέλιο, ἀποτελεῖ ὅμως τό ὑπόβαθρο τῶν δύο σύντομων ὑπαινιγμῶν, πού ὑπογραμμίζουν κυρίως τόν ρόλο τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου στό δικό Του κάλεσμα οἱ νεκροί θά σηκωθοῦν[99], ἄλλοι γιά τήν αἰώνια ζωή κι ἄλλοι γιά τήν καταδίκη[100].

2. Ἡ χριστιανική ζωή, προκαταβολική ἀνάσταση.

Ὁ Ἰωάννης ἀναπτύσσει τόσο λίγο τήν εἰκόνα τῆς τελικῆς ἀναστάσεως, γιατί τή βλέπει νά πραγματοποιεῖται προκαταβολικά ἀπό τώρα κιόλας. Ὁ Λάζαρος πού βγαίνει ἀπό τόν τάφο ἀντιπροσωπεύει συγκεκριμένα τούς πιστούς, πού τούς ἀποσπᾶ ἀπό τόν θάνατο ἡ φωνή τοῦ Ἰησοῦ[101]. Ἐπίσης ὁ λόγος γιά τό ζωοποιό ἔργο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου περιέχει ρητές διαβεβαιώσεις: *«ἔρχεται ὥρα καί νῦν ἔστιν, ὅτε οἱ νεκροί ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καί οἱ ἀκούσαντες ζήσονται»*[102]. Αὐτή ἡ ξεκάθαρη διακήρυξη συμφωνεῖ μέ τή

98. Ἀποκαλύψεως 21-22.
99. Ἰωάννου 5, 28. 6, 40.44
100. Ἰωάννου 5, 29.
101. Ἰωάννου 11, 25 ἑξ.
102. Ἰωάννου 5, 25.

χριστιανική ἐμπειρία ὅπως τήν ἐκφράζει ἡ πρώτη ἐπιστολή τοῦ Ἰωάννη: *«Ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τήν ζωήν...»*[103]. Ὅποιος κατέχει αὐτή τή ζωή δέ θά πέσει ποτέ στήν ἐξουσία τοῦ Θανάτου[104]. Αὐτή ἡ βεβαιότητα δέν καταργεῖ βέβαια τήν προσδοκία τῆς τελικῆς ἀναστάσεως, ἀλλά μεταμορφώνει ἀπό τώρα μιά ζωή πού ἀνήκει πιά στή δικαιοδοσία τοῦ Χριστοῦ.

Τό ἴδιο ἔλεγε ἤδη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὑπογραμμίζοντας τόν ἀναστάσιμο χαρακτήρα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, πού εἶναι πραγματική συμμετοχή στή ζωή τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ. Ἔχοντας θαφτεῖ μαζί Του τήν ὥρα τοῦ βαπτίσματος, ἔχουμε ἐπίσης ἀναστηθεῖ μαζί Του, γιατί ἔχουμε πιστέψει στή δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος Τόν ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν[105]. Ἡ καινούρια ζωή, στήν ὁποία ἔχουμε περάσει, εἶναι ἀκριβῶς ἡ ζωή τοῦ Ἀναστάντος[106]. Πράγματι, ἐκείνη τή στιγμή εἰπώθηκε γιά μᾶς: *«Ἔγειρε ὁ καθεύδων καί ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καί ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός»*[107]. Αὐτή ἡ βασική βεβαιότητα ἐμπνέει ὅλη τή χριστιανική ὕπαρξη. Κυριαρχεῖ στήν ἠθική πού ἐπιβάλλεται στό ἑξῆς στόν νέο ἄνθρωπο, τόν ἀναγεννημένο ἐν Χριστῷ: *«Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τά ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός*

---

103. Α΄ Ἰωάννου 3, 14.
104. Ἰωάννου 6, 50. 11, 26: βλ. Ρωμαίους, 5, 8 ἑξ.
105. Κολοσσαεῖς 2, 12. Ρωμαίους 6, 4 ἑξ.
106. Ἐφεσίους 2, 5 ἑξ.
107. Ἐφεσίους 5, 14.

ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος»[108]. Αὐτή ἡ βασική βεβαιότητα εἶναι ἀκόμα ἡ πηγή τῆς ἐλπίδας του. Γιατί ἄν ὁ χριστιανός περιμένει ἀνυπόμονα τήν τελική μεταμόρφωση τοῦ ταπεινοῦ σώματός του σέ σῶμα δόξας[109] αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ἀπό τώρα κατέχει τόν ἀρραβώνα αὐτῆς τῆς μελλοντικῆς καταστάσεως[110]. Ἡ τελική ἀνάστασή του δέ θά κάνει τίποτε ἄλλο παρά νά φανερώσει ὁλοκάθαρα ἐκεῖνο πού ὁ Χριστιανός εἶναι ἤδη στήν κρυφή πραγματικότητα τοῦ μυστηρίου: μιά ζωή πού «*κέκρυπται σύν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ*»[111].

108. Κολοσσαεῖς 3, 1 ἑξ.
109. Ρωμαίους 8, 22 ἑξ. Φιλιππησίους 3, 10 ἑξ. 20 ἑξ.
110. Ρωμαίους 8, 23. Β΄ Κορινθίους 5, 5.
111. Κολοσσαεῖς 3, 4.

Η ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΜΑΧΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΓΟΛΓΟΘΑ

Ἡ Θεολογία τοῦ σταυροῦ
εἶναι ἡ Θεολογία τοῦ Φωτός.
Τό μῖσος τῶν Φαρισαίων
ἔφερε τόν Χριστό στόν σταυρό.

Η ἐκτέλεσις τοῦ Ἰησοῦ ἦτο ὁ μέγιστος δικαστικός φόνος στήν ἱστορία τοῦ κόσμου. *«Ἦτο ὁ πλέον δειλός φόνος ἑνός ἡγεμόνος, ἡ ἀχρειοτέρα ὕβρις πού ἀποστάται οἱασδήποτε ἐποχῆς διέπραξαν ἐναντίον ἑνός ἀγαθοῦ πατρός τῆς πατρίδος των».*

Ἀλλά τί ἔκαμε ὁ Θεός ;

«Μετέτρεψε αὐτή τή διαβολική καί εὐτελῆ ἀποστασία κατά τοῦ προσώπου Του σέ ἐξιλασμό διά τή σωτηρία αὐτῶν τῶν ἀποστατῶν! Σ' αὐτό τό ράπισμα κατά τῆς ἁγίας μορφῆς Του ἀπάντησε μέ τό φιλί τῆς συμφιλιωτικῆς ἀγάπης! Ἐξεδηλώσαμε τή χειροτέρα κακία ἐναντίον Του, ἀλλ' Αὐτός ἐξεδήλωσε τήν ὕψιστη ἀγαθότητα πρός ἐμᾶς, καί τά δύο ἔλαβαν χώρα κατά τήν ἰδία ὥρα». Ἔτσι κατά τήν ἰδία στιγμή ἡ αἰσχρά πρᾶξις τοῦ σταυροῦ ἔγινε διά τῆς λυτρώσεως τό σημεῖο

ἀλλαγῆς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καί ὁλοκλήρου τοῦ δράματος τῆς παγκοσμίου ὑπέρ - ἱστορίας.

Σύμφωνα μέ τούς τελευταίους ὑπολογισμούς ἡ σταύρωσις τοῦ Ἰησοῦ ἔλαβε χώρα κατά πᾶσαν πιθανότητα τήν 7ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 30 μ.Χ. Ἀπό πάσης ἀπόψεως ὁ σταυρός φανερώνεται ὅτι εἶναι τό νικηφόρο θεμέλιο τῆς λυτρώσεως.

1. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΕΟ

Ὁ σταυρός εἶναι τό μεγαλύτερο γεγονός στήν ἱστορία τῆς σωτηρίας, μεγαλύτερο ἀκόμη καί ἀπό τήν ἀνάσταση. Ὁ σταυρός εἶναι ἡ νίκη, ἡ ἀνάστασις εἶναι ὁ θρίαμβος, ἀλλά ἡ νίκη εἶναι σπουδαιοτέρα ἀπό τόν θρίαμβο, ἄν καί ὁ θρίαμβος ἀκολουθεῖ ἀναγκαστικῶς τόν σταυρό. Ἡ ἀνάστασις εἶναι ἡ δημοσία ἐπίδειξις τῆς νίκης, εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ Ἐσταυρωμένου. Ἀλλά ἡ νίκη αὐτή καθ' ἑαυτήν ἦταν πλήρης. «*Τετέλεσται*» (Ἰωάν. ιθ΄ 30).

Γιά τόν Θεό ὁ σταυρός εἶναι:

Α. Ἡ ὑπερτάτη ἔνδειξις τῆς ΑΓΑΠΗΣ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖ ὁ Κύριος ὅλης τῆς ζωῆς παρέδωκε στόν θάνατο τόν ὑπέρ πάντα Ἀγαπητόν Του, τόν μονογενῆ Υἱόν Του, τόν Μεσίτην καί Κληρονόμον τῆς δημιουργίας (Κολ. α΄ 16, Ἑβρ. α΄ 2-3). Ὁ Χριστός, ὁ Κύριος, ἀπέθανε ἐπί τοῦ σταυροῦ, Αὐτός διά τόν ὁποῖον

οἱ ἀστέρες περιφέρονται μέσα στόν αἰθέρα, καί διά τόν ὁποῖον κάθε ζωύφιον χορεύει μέσα στό φῶς τοῦ ἡλίου. (Ἑβρ. β΄ 10). Πράγματι, *«ὁ Θεός δεικνύει τήν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς, διότι, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμεθα ἀκόμη ἁμαρτωλοί, ὁ Χριστός ἀπέθανεν ὑπέρ ἡμῶν»* (Ρωμ. ε΄ 8). Ὁ σταυρός εἶναι συγχρόνως:

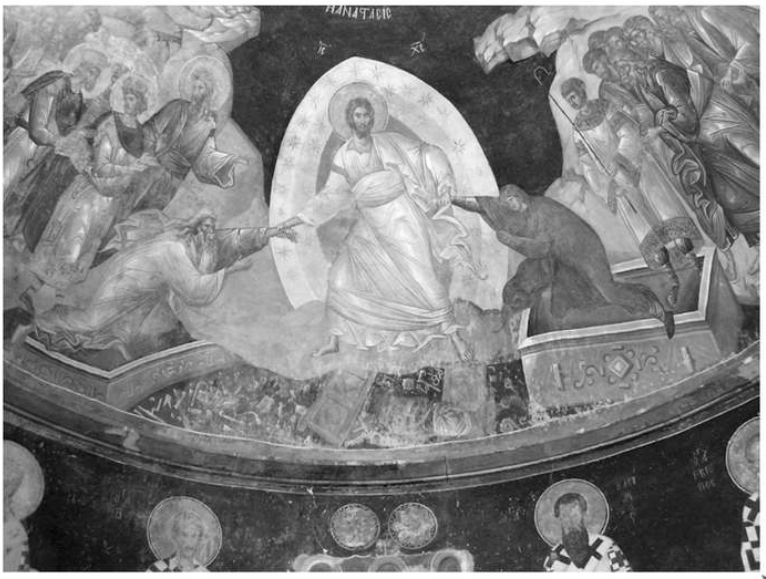
Β. Ἡ ὑπερτάτη ἔνδειξις τῆς ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖ ὁ Κριτής τοῦ κόσμου *«πρός φανέρωσιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ»* (Ρωμ. γ΄ 25) δέν *«ἐφείσθη τόν ἴδιον Ἑαυτοῦ Υἱόν»* (Ρωμ. η΄ 32). Καθ' ὅλους τούς αἰῶνας πρό τοῦ Γολγοθᾶ, παρά τό ὅτι ἔλαβαν χώραν πολλαί ἀτομικαί κρίσεις (Ρωμ. α΄ 18 καί ἑξῆς), ὁ Θεός εἰς οὐδεμία περίπτωση δέν ἔδρασε κατά τῆς ἁμαρτίας μέ τιμωρία ἑκατόν τοῖς ἑκατόν (Πράξ. ιζ΄ 30): καί τοῦτο ἵνα ἐπί μακρόν, καί ἐξ αἰτίας τῆς ὑπομονῆς Του, νά φανερωθῇ ἡ ἁγιότης καί ἡ δικαιοσύνη Του *«διά τήν ἄφεσιν τῶν προγενομένων ἁμαρτημάτων, διά τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ»* (Ρωμ. γ΄ 25). Διά τοῦτο μόνον ὁ ἐξιλαστήριος θάνατος τοῦ Λυτρωτοῦ, ὡς θεία αὐτοδικαίωσις διά τήν περασμένην ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, φανερώνει τήν ἀναντίρρητον δικαιοσύνη τοῦ ὑπερτάτου Κριτοῦ τοῦ κόσμου. Ὅλη ἡ ὑπομονή τοῦ παρελθόντος ἦτο δυνατή μόνον ἐν ὄψει τοῦ σταυροῦ (Ρωμ. γ΄ 25), καί ὅλη ἡ συγχώρησις τοῦ μέλλοντος εἶναι δικαιολογημένη μόνον διά τῆς ἐνατενίσεως ὀπίσω πρός τόν σταυρόν (Ρωμ. γ΄ 26, Α΄ Ἰωάν. α΄ 9). Ἡ μακροθυμία τοῦ παρελθόντος (Ρωμ. γ΄ 25), ἡ πα-

ροῦσα κρίσις (Ἰωάν. ιβ΄ 31), καί ἡ μέλλουσα χάρις συναντῶνται στόν σταυρό (Ρωμ. ε΄ 8-9). Διά τοῦτο τώρα γιά πρώτη φορά, καί κατά μοναδικό τρόπο, ἔχει ἀποκαλυφθῆ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ διά τοῦ εὐαγγελίου (Ρωμ. α΄ 17, Β΄ Κορ. γ΄ 9), ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ τόσον ὡς Θεία ἰδιότης ὅσον καί ὡς Θεῖο δῶρο τό ὁποῖο ἔρχεται ἀπό τόν Θεό καί ἔχει ἰσχύν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (Β΄ Κορ. ε΄ 21).

Ἀκριβῶς διά τοῦτο ὁ σταυρός εἶναι:

Γ. Ἡ θαυμασιωτέρα ἔνδειξις τοῦ ΠΛΟΥΤΟΥ τοῦ Θεοῦ. *«Διότι ἐσφάγης, καί ἠγόρασας ἡμᾶς δίς τόν Θεόν διά τοῦ αἵματός σου, ἐκ πάσης φυλῆς καί γλώσσης, καί λαοῦ καί ἔθνους, καί ἔκαμες ἡμᾶς στόν Θεόν ἡμῶν βασιλεῖς καί ἱερεῖς»* (Ἀποκ. ε΄ 9). Τώρα ἔχουν ἀποκτηθῆ διά τόν Θεό ἕνας λαός ἀνήκων σ' Αὐτόν (Α΄ Πετρ. β΄ 9), ἕνας λαός ἐκλεκτός ζηλωτής καλῶν ἔργων (Τίτ. β΄ 14). Ἐν τούτοις τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι ὁ πλοῦτος πού ἀπεκτήθη διά τοῦ σταυροῦ ἀποτελεῖ μία αὔξησιν τῆς Θείας δόξης καθ' ἑαυτήν –διότι ὁ Θεός εἶναι ἄπειρος καθ' Ἑαυτόν– εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι διά τῆς Ἐκκλησίας ἀπέκτησε ἕνα ὄργανο, ἕνα μέσον διά τήν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης Του. Ἀκόμη καί τώρα κατά τήν παροῦσαν οἰκονομίαν τό ὑπούργημα τῆς ἐκκλησίας δέν περιορίζεται στήν γῆ. Τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ εἶναι *«διά νά γνωρισθῇ τώρα διά τῆς ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις εἰς τάς ἀρχάς καί τάς ἐξουσίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ»*, (Ἐφεσ. γ΄ 10-11).

Ἀδελφέ ἤ ἀδελφή, ἀφήσατε λοιπόν τό πνεῦμά σας νά ὑψωθῇ ὑπεράνω τῆς καθημερινῆς σκόνης. Ἀπό σᾶς θά μάθουν αἱ ἀρχαί καί ἐξουσίαι τοῦ ἐπουρανίου κόσμου κάτι περί τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ! Ἐμπρός πρός τά ἐπάνω διά νά συναντήσετε τά ἄστρα ! Ναί, ἐπάνω, πέραν τῶν ἀστέρων ! Ἀφήσατε τήν καρδιά σας νά κατοικήσῃ πλησίον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Παντοδυνάμου, τοῦ Πατέρα σας καί Πατέρα μου !

2. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΔΙΑ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ

Διά τόν Χριστόν καί Θεόν ὁ σταυρός εἶναι:

Α. Ἡ ὑψίστη ἀναγνώρισις τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Υἱός ἔγινε ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ (Φιλ. β΄ 8, Ρωμ. ε΄ 19). Εἶναι:

Β. Ἡ ὑψίστη τελειότης τῆς πίστεως στόν Θεόν διότι *«ἔμαθε τήν ὑπακοήν ἀφ' ὅσων ἔπαθε»* (Ἑβρ. ε΄ 8-9) καί ἔτσι ἔγινε ὁ *«ἀρχηγός»* καί ὁ *«τελειωτής τῆς πίστεως»* (Ἑβρ. ιβ΄ 2, συγκρ. β΄ 13). Εἶναι:

Γ. Ἡ πλέον συγκεκριμένη ἐκδήλωσις τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ διότι ἔδωκεν αὐτόν *«προσφοράν καί θυσίαν στόν Θεόν, εἰς ὀσμήν εὐωδίας»* (Ἐφεσ. ε΄ 2) καί εἶναι:

Δ. Ἡ βάσις τῆς αἰωνίου συνεχίσεως τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός πρός τόν Υἱόν : *«Διά τοῦτο ὁ Πατήρ μέ ἀγαπᾷ, διότι ἐγώ βάλλω τήν ψυχήν μου, διά νά λάβω αὐτήν πάλιν»* (Ἰωάν. ι΄ 17).

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τόν Χριστόν προσωπικῶς, ὁ σταυρός δι' Αὐτόν εἶναι:

Ε. Ὁ τρόπος πρός τήν μεταμόρφωσιν τῆς θέσεως τῆς ἀγάπης καί τῆς δυνάμεώς Του στήν θέσιν τοῦ Νικητοῦ. ἀπό τήν θέσιν Του *«εἰς τούς κόλπους τοῦ Πατρός»* (Ἰωάν. α΄ 18) στήν θέσιν τοῦ νά καθίσῃ *«ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς»* (Φιλιπ. β΄ 9, Ἑβρ. β΄ 9, η΄ 1).

Καί ἀκόμη περισσότερον εἶναι:

ΣΤ. Ὁ τρόπος τῆς ἀποκτήσεως τῆς λυτρωμένης ἐκκλησίας Του, ὥστε ἀπό τοῦ νά εἶναι *«μόνος»* ὡς ὁ κόκκος τοῦ σίτου, νά περάσῃ διά τοῦ θανάτου στόν νικηφόρον δοξασμόν καί τήν καρποφορίαν (Ἰωάν. ιβ΄ 24). Ἔτσι μόνον μποροῦσε ὁ *«Ἀρχηγός τῆς σωτηρίας»* νά ἀναδειχθῇ τέλειος ὡς Ἀρχηγός (Ἑβρ. β΄ 10) καί νά ἀπολαύσῃ *«τήν χαράν τήν προκειμένην εἰς Αὐτόν»* (Ἑβρ. ιβ΄ 2). Μόνον ἔτσι μποροῦσε ὁ Χριστός νά γίνῃ ὁ Πρωτότοκος μεταξύ πολλῶν ἀδελφῶν (Ρωμ. η΄ 29) καί ἡ Κεφαλή τῶν μελῶν Του (Ἐφεσ. α΄ 22).

Μόνον ἔτσι μποροῦσε νά ἀποκτήσῃ τό *«πλήρωμά»* Του, τό *«σῶμά»* Του, τήν ἐκκλησίαν ἐκείνην ἡ ὁποία *«εἶναι τό πλήρωμα τοῦ τά πάντα ἐν πᾶσι πληροῦντος»* (Ἐφεσ. α΄ 23).

Ὁ Χριστός, ὡς Θεῖον Πρόσωπον, δέν κέρδισε τίποτε, βεβαίως, διά τοῦ σταυροῦ. Ὁ δοξασμένος Ἄνθρωπος στούς οὐρανούς δέν κατέχει τώρα περισσοτέρα θεότητα καί προσωπική δόξαν ἀπό ἐκείνην τήν ὁποίαν εἶχε ὡς ὁ αἰώνιος Λόγος πρό τῆς ἐνσαρκώσεως. Αὐτός ὁ ἴδιος εἶπε : *«Δόξασόν με, σύ Πάτερ, πλησίον σου, μέ τήν δόξαν τήν ὁποίαν εἶχον παρά σοί πρίν γίνῃ ὁ κόσμος»* (Ἰωάν. ιζ΄ 5). Ἀλλ᾽ ὡς ὁ Λυτρωτής καί ὁ *«ἔσχατος Ἀδάμ»* (Ρωμ. ε΄ 12 - 21, Α΄ Κορ. ιε΄ 45), ὁ Χριστός ἀπέκτησε ὁπωσδήποτε μία νέα ὑπερύψωσιν καθόσον ὁ Θεός *«ἐχάρισεν εἰς αὐτόν ὄνομα τό ὑπέρ πᾶν ὄνομα διά νά κλίνῃ εἰς τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καί ἐπιγείων καί καταχθονίων»* (Φιλ. β΄ 9-10). Καί

τέλος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τήν σχέσιν τοῦ Χριστοῦ πρός ἡμᾶς, ὁ σταυρός εἶναι:

Ζ. Ἡ πλέον θαυμαστή ἔκφρασις τῆς ἀγάπης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. *«Ὁ Χριστός ἠγάπησε τήν ἐκκλησίαν, καί παρέδωκεν ἑαυτόν ὑπέρ αὐτῆς»* (Ἐφεσ. ε΄ 25, Γαλ. β΄ 20). Ἐπέτυχεν ὥστε ὁ ἀγωνιώδης θάνατός Του ἐπί τοῦ σταυροῦ νά γίνῃ ἡ πηγή τῆς ζωῆς ἡμῶν, καί ἔτσι στήν ἀντιλογίαν καί τό μῖσος μας ἀπήντησε μέ τήν λυτρωτική ἀγάπη. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον ἡ φαινομενική νίκη τοῦ Σατανᾶ ἔγινε ἡ πανίσχυρος καί ἀποφασιστική ἀνατροπή του, καί ἡ φαινομενική ἀνατροπή τοῦ Ἰησοῦ ἔγινε ἡ πανίσχυρος καί θριαμβευτική νίκη Του.

3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΔΙ' ΗΜΑΣ

ΠΡΩΤΟΝ: Η ΑΤΟΜΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Διά τό ἄτομον ὁ σταυρός ἔχει διπλή σημασία: εἶναι ἡ βάσις τῆς δικαιώσεώς του, τῆς νομικῆς τακτοποιήσεως τοῦ παρελθόντος του καί ἡ βάσις τοῦ ἁγιασμοῦ του, τῆς διακυβερνήσεως τοῦ παρόντος του κατά τρόπον ἠθικόν.

Α. Ἡ Βάσις τῆς Δικαιώσεως. Ὅλαι αἱ ἁμαρτίαι μας πρέπει νά τακτοποιηθοῦν ἀσφαλῶς (Ἡσ. νγ΄ 6). Αὐτός πρέπει νά τάς βαστάσῃ ὡς ἀντικαταστάτης δι' ἄλλους (Α΄ Πετρ. β΄ 24, Ἑβρ. θ΄ 28) εἰς τρόπον ὥστε αὐτοί, νεκροί διά τήν ἁμαρτίαν, νά ζήσουν τώρα στήν δικαιοσύνην (Β΄ Κορ. ε΄ 21).

Καί καθώς ἡ καταστροφή τοῦ ἀνθρώπου ἐπῆλθε διά τῆς Πτώσεως, ἑνός καί μόνον ἱστορικοῦ γεγονότος (Γεν. γ΄), ἔτσι τώρα νά ἐγερθῇ ἐπίσης ὁ ἄνθρωπος ἀπό τήν πτῶσίν του, μέ τήν ἐξασφάλισιν δι' ἑνός καί μόνον γεγονότος τῆς *«μιᾶς δικαιοσύνης»* πού ἔλαβε χώραν στόν Γολγοθᾶ (Ρωμ. ε΄ 18).[112]

---

112. Ἡ λέξις *«δικαίωμα»* τήν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ ὁ Παῦλος, ἐν ἀντιθέσει πρός τήν λέξιν *«δικαιοσύνη»*, σημαίνει μίαν καί μόνην πρᾶξιν, ἐνῷ ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὡς ἰδιότης. Ἡ σωτηρία δέν ἐκερδήθη διά τῆς δικαιοσύνης τῆς ἁγίας ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ ἐπί τῆς γῆς, ἀλλά διά τῆς μιᾶς πράξεως δικαιοσύνης (δικαιώματος), τῆς ὑπακοῆς Του μέχρι θανάτου, Ἐννοεῖται ὅτι καί τά δύο συμβαδίζουν.

Δεδομένου ὅτι ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας συνίσταται στόν χωρισμόν τοῦ δημιουργήματος ἀπό τόν Δημιουργόν, «ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ Πηγή πάσης ζωῆς, καταλήγει κατά συνέπειαν στόν θάνατόν του καί λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον ἡ ἁμαρτία καί ἡ ἐξιλέωσις νά ἀνταποκρίνωνται μεταξύ των, διά τοῦτο ὁ Λυτρωτής πρέπει νά ὑποστῇ τήν ποινήν τοῦ θανάτου τούτου, καί ἔτσι μέ τόν θάνατόν Του νά ἐπιφέρῃ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ζωῆς. *«Χωρίς χύσεως αἵματος δέν γίνεται ἄφεσις»* (Ἑβρ. θ΄ 22). Μόνον μέ τόν θάνατον ἦτο δυνατόν νά καταργήσῃ ὁ Χριστός τόν ἔχοντα τό κράτος τοῦ θανάτου, τοὐτέστι τόν Διάβολον (Ἑβρ. β΄ 14). Ἡ λύτρωσις πρέπει νά συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ θάνατος, ὁ μέγας ἐχθρός τῶν ἀνθρώπων (Α΄ Κορ. ιε΄ 56), πρέπει νά γίνῃ τό μέσον τῆς σωτηρίας των, καί ἐκεῖνο πού εἶναι ἡ ἀναγκαία συνέπεια καί τιμωρία τῆς ἁμαρτίας πρέπει νά γίνῃ τό μέσον τῆς λυτρώσεως ἀπό τήν ἁμαρτίαν (Ἐφεσ. β΄ 16). Ἀλλ' αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ θάνατος τοῦ θανάτου.

Συγκρίνατε τόν χαλκοῦν ὄφιν στήν ἔρημον (Ἀριθ. κα΄ 6-8, Ἰωάν. γ΄ 14), καί πῶς ὁ Δαβίδ ἐθανάτωσε τόν Γολιάθ μέ τήν ρομφαίαν τοῦ ἰδίου τοῦ Γολιάθ (Α΄ Σαμ. ιζ΄ 51).

Αὐτή εἶναι ἡ λογική τῆς σωτηρίας. Ἵσταται ριζωμένη στερεά καί ἀναντίρρητος μέσα στό λυτρωτικό σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Ἐπάνω στήν ἐξ ἀνάγκης ἐπίδειξίν της ὅλαι αἱ ὑπερήφανοι ἐπιθέσεις τῆς ἀπιστίας διασκορπίζονται. Ἡ μισητή *«θεολογία τοῦ αἵματος»* τῆς Γραφῆς

(Ἑβρ. θ΄ 22) μέ τόν ἐσταυρωμένον Χριστόν ὡς κέντρον της (Α΄ Κορ. β΄ 2, Γαλ. γ΄ 1), παραμένει ἐν τούτοις ὁ βράχος τῆς σωτηρίας· διά πολλούς, πράγματι, εἶναι «*λίθος προσκόμματος καί πέτρα σκανδάλου*» (Α΄ Πετρ. β΄ 7), σημεῖον ἀντιλεγόμενον πανταχοῦ (Πράξ. κη΄ 22, Λουκ. β΄ 34)· ἀλλά διά τούς λυτρωμένους εἶναι ὁ ζῶν λίθος, ὁ ἀκρογωνιαῖος, ὁ ἐκλεκτός, ὁ ἔντιμος, καί τό στερεώτερον πάντων θεμέλιον (Α΄ Πέτρ. β΄ 4-6, Ἡσ. κη΄ 16, Ψαλμ. ριη΄ 22). Εἶναι προσδιωρισμένος εἰς πτῶσιν καί ἀνάστασιν πολλῶν (Λουκ. β΄ 34), πρός τούς μέν ὀσμή θανάτου διά θάνατον· εἰς ἐκείνους δέ, ὀσμή ζωῆς πρός ζωήν (Β΄ Κορ. β΄ 15-16)· διά τούς Ἰουδαίους λίθος προσκόμματος, διά τούς Ἕλληνας μωρία (Α΄ Κορ. α΄ 23), ἀλλά ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀλήθεια (Ρωμ. ιε΄ 8), ἡ δύναμις (Α΄ Κορ. α΄ 18), καί ἡ σοφία τοῦ Ὑψίστου (Α΄ Κορ. α΄ 24).

Σημείωσις ἐπί τοῦ θέματος τῆς Ἀντικαταστάσεως.

Ἡ σκέψις τῆς ἀντικαταστάσεως ἦτο ἐντυπωμένη τόσον βαθειά καί προκαταβολικῶς στήν Παλαιάν Διαθήκην ὥστε ἐνίοτε χρησιμοποιεῖ μίαν καί τήν αὐτήν λέξιν διά τήν ἁμαρτίαν καί διά τήν περί ἁμαρτίας προσφοράν (Ἑβρ. Χάτα-αχ). Στήν Ἔξοδον λδ΄ 7 καί Α΄ Σαμ. β΄ 17 αὐτή ἡ λέξις σημαίνει ἁμαρτία. Στά ἐδάφια Ἀριθ. λβ΄ 23 καί Ἡσ. ε΄ 18, σημαίνει τήν τιμωρίαν τῆς ἁμαρτίας καί στά Λευιτ. ς΄ 18, 23 καί Ἰεζ. μ΄ 39 τήν προσφοράν περί ἁμαρτίας. Ἔτσι καί ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος δέν ἐγνώρισε ἁμαρτίαν «*ἔγινε ἁμαρτία*

ὑπέρ ἡμῶν», δηλαδή ἔγινε ἡ περί ἁμαρτίας προσφορά (Β΄ Κορ. ε΄ 21). Πράγματι Αὐτός ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ περί τῆς ἀληθείας τῆς ἀντικαταστάσεως. Δέν ἐδιδάχθη πρώτη ὑπό τοῦ Παύλου, τόν ὁποῖον συκοφαντεῖ ἡ ἀπιστία ὡς τόν «παραποιοῦντα» τόν Χριστιανισμόν. Διότι δίς τό Ματθ. κ΄ 28 ὁ ἴδιος ὁ Χριστός λέγει ὅτι δίδει τήν ζωήν Του «λύτρον ἀντί πολλῶν». Ἄς σημειωθῇ ἡ λέξις ἀντί. Κανείς δέν μπορεῖ νά ἀρνηθῇ ὅτι αὐτή ἡ λέξις δέν ἔχει ἐδῶ τήν σημασίαν τοῦ «στήν θέσιν», διότι ὅταν, ἐπί παραδείγματι, στό Γεν. κβ΄ 13 ἡ μετάφρασις τῶν Ἑβδομήκοντα λέγῃ ὅτι ὁ Ἀβραάμ ἔλαβε τόν κριόν καί τόν προσέφερε *«εἰς ὁλοκαύτωσιν ἀντί Ἰσαάκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ»*: ἤ ὅταν στόν κατάλογον τῶν βασιλέων λέγῃ ὅτι ὁ υἱός ἔγινε βασιλεύς ἀντί τοῦ ἀποθανόντος πατρός (Γεν, λς΄ 33-35 κ.τ.λ.), εἶναι φανερόν ὅτι ἡ λέξις ἀντί ἔχει τήν ἔννοιαν τῆς ἀντικαταστάσεως. Ἔτσι ὁ Παῦλος ἔλαβε ἀπό τόν ἴδιον τόν Χριστόν τό δικαίωμα νά χαρακτηρίσῃ τήν ἐκουσίαν αὐτοπροσφοράν τοῦ Κυρίου ὡς *«ἀντίλυτρον ὑπέρ πάντων»* (Α΄ Τιμ, β΄ 6).

Διά τόν σεσωσμένον λοιπόν, ὁ σταυρός εἶναι:

Β. Ἡ Βάσις τοῦ Ἁγιασμοῦ. Ὁ Χριστός, ὁ Κύριος, ἀπέθανε ἐπί τοῦ σταυροῦ διά νά δυνηθῶμεν ἡμεῖς νά σωθῶμεν ἀπό τόν σταυρόν. Τοῦτο εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ ἀποκλειστική, ἡ ἀμερόληπτος, ἡ νομική πλευρά τοῦ θανάτου Του, ἡ ἀπαλλαγή τήν ὁποίαν προέβλεψε καί προσέφερε ὁ Γολγοθᾶς. Ἐν τούτοις, καί ἐκτός τούτου, ὁ Χριστός ἀπέθανε ἐπί τοῦ σταυροῦ μέ τόν σκοπόν

νά ὑψωθῶμεν καί ἡμεῖς μετ' Αὐτοῦ στόν σταυρόν. Τοῦτο εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ περιεχομένη ἠθική πλευρά τοῦ θανάτου Του, ἡ ὑποχρέωσις ἐκ τοῦ Γολγοθᾶ. Εἴμεθα «*σύμφυτοι*» μέ τόν Ἐσταυρωμένον καί ὀργανικῶς συνδεδεμένοι μέ «*τήν ὁμοιότητα τοῦ θανάτου αὐτοῦ*» (Ρωμ. ς΄ 5). Εἴμεθα ἀκόλουθοι, φέροντες τόν σταυρόν (Ματθ. ι΄ 38), κόκκοι σίτου ὅπως ἦτο Αὐτός, οἱ ὁποῖοι μόνον διά τοῦ θανάτου ζοῦν (Ἰωάν. ιβ΄ 24-25). Καλούμεθα νά ἀναδεχθῶμεν τόν χαρακτῆρα τοῦ πράγματι σκοτεινοῦ, ἀλλ' οὐχί ἧττον πολυτίμου θεμελίου τῆς λυτρώσεώς μας. Ἔχομεν «συσταυρωθῇ μέ τόν Χριστόν» (Γαλ. β΄ 20). Δι' ἡμᾶς:

(α) Ὁ περιξ κόσμος εἶναι νεκρός διά τοῦ Ἐσταυρωμένου. Διά τοῦ σταυροῦ ἔχει «σταυρωθῇ» δι' ἡμᾶς καί ἡμεῖς ὡς πρός τόν κόσμον (Γαλ. ς΄ 14).

(β) Ὁ κόσμος εντός ἡμῶν εἶναι ἐπίσης ἐπί τοῦ σταυροῦ μαζί μέ ἡμᾶς. «*Τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιός ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη.... ὥστε νά μή ὦμεθα πλέον δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας*» (Ρωμ. ς΄ 6, 11).

(γ) Ὁ κόσμος ὑποκάτω ἡμῶν ἔχει νικηθῆ τελείως διά τοῦ σταυροῦ διότι ὁ Χριστός «*ἀπογυμνώσας τάς ἀρχάς καί τάς ἐξουσίας, παρεδειγμάτισε παρρησίᾳ, θριαμβεύσας κατ' αὐτῶν ἐπ' αὐτοῦ (τοῦ σταυροῦ)*» (Κολ. β΄ 15, Γεν. γ΄ 15). Καί τελικῶς διά τοῦ σταυροῦ.

(δ) Ὁ ὑπεράνω ἡμῶν κόσμος εἶναι, δι' ἡμᾶς, χάρις καί εὐλογία· διότι «*ὁ Χριστός ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου*» (Γαλ. γ΄ 13). Αὐτός ἐξήλειψε «*τό*

καθ᾽ ἡμῶν χειρόγραφον συνιστάμενον εἰς διατάγματα, τό ὁποῖον ἦτο ἐναντίον εἰς ἡμᾶς, καί ἀφήρεσεν αὐτό ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτό ἐπί τοῦ σταυροῦ» (Κολ. β΄ 14). Τό βλέμμα τοῦ Θεοῦ δέν μπορεῖ πλέον νά στρέφεται πρός αὐτό χωρίς νά στρέφεται συγχρόνως καί πρός τόν σταυρόν. Καί αὐτό τό χειρόγραφον συναπέθανε καί συνεσταυρώθη μετ᾽ Αὐτοῦ. *«Ἐγώ διά τοῦ νόμου ἀπέθανον εἰς νόμον, διά νά ζήσω εἰς τόν Θεόν».* (Γαλ. β΄ 19).

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶχεν ἐπικρεμάσει τόν θάνατον κατά τοῦ ἁμαρτωλοῦ (Γαλ. γ΄ 10), καί ὁ Χριστός τόν ἐβάστασεν ἀντ᾽ αὐτοῦ. Ἔτσι ὁ Χριστός ἀπέθανεν ἐπίσης *«διά»* τοῦ νόμου. Ἀλλά μέ τοῦτο ὁ νόμος ἔχασε κάθε ἀπωτέραν ἔγκυρον ἀπαίτησιν κατ᾽ Αὐτοῦ, ὅπως συμβαίνει καί μέ τήν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἔχει καταδικασθῆ εἰς θάνατον καί ὁ ὁποῖος παύει νά ἔχῃ τήν σχέσιν ὑπηκόου τῆς ἐξουσίας ἡ ὁποία τόν ἐκτελεῖ. Ἔτσι καί ὁ Χριστός εἶναι τώρα νεκρός ὡς πρός τόν νόμον. Τώρα ἡ πεῖρα τήν ὁποίαν ἀποκτᾶ ὁ πιστός ἐν Χριστῷ γίνεται πεῖρα καί μετ᾽ Αὐτοῦ (Ρωμ. ς΄ 5-11). Ἔτσι εἶναι καί αὐτός νεκρός ὡς πρός τόν νόμον, καί τώρα ζῇ στήν ἐλευθερίαν Ἐκείνου πού ἀνέστη ἐκ νεκρῶν (Ρωμ. ζ΄ 4).

ΔΕΥΤΕΡΟΝ: Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Ἐπίσης διά τήν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ συνόλῳ της καθιερώθη διά τοῦ σταυροῦ μία τελείως νέα τάξις ὑπό τρεῖς ἀπόψεις:

– ἐσωτερικῶς - διά τῆς καταργήσεως τοῦ νόμου·

– ἐξωτερικῶς - διά τῆς εἰσδοχῆς ὅλων τῶν ἐθνῶν στήν σωτηρίαν γενικῶς- διά τοῦ παγκοσμίου θριάμβου τοῦ Ἐσταυρωμένου.

Α. Ἡ κατάργησις τοῦ Νόμου. Ἐν σχέσει μέ τήν ἐσωτερικήν ζωήν ὁ σταυρός σημαίνει τήν ἐκπλήρωσιν καί ὡς ἐκ τούτου τήν κατάργησιν ὅλων τῶν Λευϊτικῶν θυσιῶν (Ἑβρ. ι΄ 10-14), καί μετ᾽ αὐτῶν τήν ἀκύρωσιν τοῦ Λευϊτικοῦ ἐν γένει νόμου (Ἑβρ. ζ΄ 18)· διότι αἱ θυσίαι ἦσαν ἡ βάσις τοῦ ἱερατείου, καί τό ἱερατεῖον ἦτο τό θεμέλιον τοῦ νόμου (Ἑβρ. ζ΄ 11). Ἀλλ᾽ ὁ Χριστός διά τοῦ σταυροῦ ἔγινε *«τό τέλος τοῦ νόμου»* (Ρωμ. ι΄ 4), ὡς ἐπίσης καί ὁ Ἐγγυητής μιᾶς ἀνωτέρας διαθήκης (Ἑβρ. ζ΄ 22), τῆς *«καινῆς διαθήκης»* (Ματθ. κς΄ 28), διά τῆς ὁποίας λαμβάνουν *«οἱ κεκλημένοι τήν ἐπαγγελίαν τῆς αἰωνίου κληρονομίας»* (Ἑβρ. θ΄ 15-17). Ἀλλ᾽ ἐφόσον διελύθη τό Λευϊτικόν ἱερατεῖον, «ἡ πρώτη σκηνή» ἔπαυσε νά ὑπάρχῃ (Ἑβρ. θ΄ 8), τό καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη (Ματθ. κζ΄ 51), ἡ ὁδός πρός τά ἅγια τῶν ἁγίων εἶναι ἐλευθέρα (Ἑβρ. θ΄ 8, ι΄ 19-22), καί τό σύνολον τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι τώρα ἕνα βασίλειον ἱεράτευμα (Α΄ Πετρ. β΄ 9, Ἀποκ. α΄ 6).

Β. Ἡ Εἰσδοχή ὅλων τῶν Ἐθνῶν στήν Σωτηρίαν. Ἀλλά καθώς ὁ νόμος κατηργήθη ἐσωτερικῶς, πρέπει ἐπίσης νά ἔχῃ καταργηθῆ καί ἐξωτερικῶς. Μέχρι τοῦ σταυροῦ ὁ νόμος, ὡς ὁ *«παιδαγωγός»*

τοῦ Ἰσραήλ στόν Χριστόν (Γαλ. γ΄ 24), ἦτο ὁ *«φραγμός»* ὁ ὁποῖος ἐχώριζε τόν Ἰουδαϊκόν λαόν ἀπό τούς λαούς τοῦ κόσμου (Ἐφεσ. β΄ 14). Τά ἔθνη ἦσαν *«χωρίς νόμον»* (Ρωμ. β΄ 12), καί *«ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας»* (Ἐφεσ. β΄ 12).

Μεταξύ τῶν δύο ὑπῆρχε μία ἔντασις, ἕνα εἶδος «ἔχθρας» στά χρονικά τῆς σωτηρίας (Ἐφεσ. β΄ 15), ἡ ὁποία δέν ἐπέτρεπε τήν συνδιαλλαγήν μεταξύ τῶν «μακράν» καί τῶν «πλησίον». Ἀλλά τώρα ὁ Χριστός εἶναι *«ἡ εἰρήνη ἡμῶν»*. Διά τῆς πληρώσεως τοῦ νόμου ἔλυσε τό *«μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ»*, καί τούς δύο μαζί, Ἰουδαίους καί Ἐθνικούς, συνεφιλίωσε πρός ἀλλήλους, ὅπως καί πρός τόν Θεόν διά τοῦ σταυροῦ, στό νά ἀποτελοῦν τό ἕνα σῶμα τῆς ἐκκλησίας Του (Ἐφεσ. β΄ 13-16).

Διά τοῦτο ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ νόμου διά τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ σημαίνει ὅτι *«ἡ ὑπόσχεσις πρός τόν Ἀβραάμ διέσπασε τά δεσμά τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου»* (συγκρ. Γεν. ιβ΄ 3, Γαλ. γ΄ 13-14). Τοῦτο σημαίνει ἀκόμη τήν ἐπέκτασιν τῆς σωτηρίας πέραν τοῦ Ἰσραήλ πρός τούς λαούς τοῦ κόσμου, καί τήν ὁδόν, ἀπό τήν ἄκρως στενήν ἀντίληψιν περί τοῦ σταυροῦ, πρός μίαν ἔκτασιν περιλαμβάνουσαν ὅλους, εἰς τρόπον ὥστε νά ἐκφεύγῃ ἡ σωτηρία ἀπό τήν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐθνικισμοῦ καί νά ἐπεκτείνεται στήν ἐκπλήρωσιν τῆς παγκοσμίου ἀποστολῆς της (Ἰωάν. ια΄ 52). *«Καί ἐγώ ἐάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, θέλω ἑλκύσει πάντας πρός ἐμαυτόν»* (Ἰωάν. ιβ΄ 32).

Γ. Ὁ Παγκόσμιος Θρίαμβος τοῦ Ἐσταυρωμένου. «*Τώρα εἶναι κρίσις τοῦ κόσμου τούτου· τώρα ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου θέλει ἐκβληθῇ ἔξω*» (Ἰωάν. ιβ΄ 31). Διά τοῦ σταυροῦ ἐθριάμβευσε Ἐκεῖνος πού ἀπέθανε (Ἀποκ. ε΄ 5-6). Διά τοῦ σταυροῦ ἀπεγύμνωσε τάς ἀρχάς καί ἐξουσίας ἀπό τήν πανοπλίαν των (Κολ. β΄ 14-15). Διά τοῦ θανάτου Του κατήργησε τόν ἔχοντα τό κράτος τοῦ θανάτου, τουτέστι τόν διάβολον (Ἑβρ. β΄ 14). Καί διά τόν λόγον τοῦτον ἐξέπεμψε τήν νικηφόρον κραυγήν «*Τετέλεσται*» (Ἰωάν. ιθ΄ 30).

Ἡ ἐκβολή τοῦ Σατανᾶ

– ὡς πρός τήν δύναμίν της - βασίζεται ἐπί τοῦ Γολγοθᾶ (Ἰωάν. ιβ΄ 31)·

– ὡς πρός τήν πραγματοποίησίν της - ἐνεργεῖται ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον (Ματθ. ιβ΄ 29)·

– ὡς πρός τό τελικόν της ἀποτέλεσμα - θά ὁλοκληρωθῇ κατά τόν πρέποντα καιρόν. (Ἀποκ. κ΄ 10).

Ἐκ τούτου ἡ διπλή σημασία στήν Γραφήν τῆς λέξεως «*ὑψωθῶ*» (Ἰωάν. γ΄ 14, η΄ 28, ιβ΄ 32. Φιλ. β΄ 9). Διότι τό νά «*ὑψωθῇ*» ἐπί τοῦ σταυροῦ καί νά «*ὑπερυψωθῇ*» ἐπί τοῦ οὐρανίου θρόνου, εἶναι ἔννοιαι πού συμβαδίζουν –μία λέξις χρησιμοποιεῖται διά τά δύο γεγονότα. Ὁ Ἐσταυρωμένος εἶναι ὁ Ἐστεφανωμένος (Φιλ. β΄ 8-11. Ἑβρ. β΄ 9)· καί διά τοῦτο ὁ παλαιός ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου πρέπει νά ἐκβληθῇ ἔξω, διότι θά εἰσέλθῃ ὁ νέος, ὁ νόμιμος Ἄρχων. Διά τοῦτο ἐσείσθη ἡ γῆ κατά τόν θάνατον τοῦ Κυρίου (Ματθ. κζ΄ 51), καί ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος

(Λουκ. κγ΄ 44-45). Διότι ὁ σταυρός τοῦ Χριστοῦ εἶναι τό ΟΧΙ τοῦ Θεοῦ πρός κάθε ἐπίδειξιν ἁμαρτίας (Ἰωάν. ιβ΄ 31). Διά τοῦτο κατά τήν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς τοῦ Κόσμου ἡ γῆ θέλει σαλευθῆ (Ἀγγ. β΄ 6, Ἑβρ. ιβ΄ 26-27) καί ὁ ἥλιος θέλει καλυφθῆ ἀπό αἰσχύνην (Ἡσ. κδ΄ 23). Ἡ σελήνη δέν θά λάμπη πλέον, τά ἄστρα θά ὠχριάσουν, καί ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ θά φύγουν ἀπό προσώπου τοῦ καθημένου ἐπί τοῦ μεγάλου λευκοῦ θρόνου (Ἀποκ. κ΄ 11). Ἀλλά τότε πράγματι, ἀπό τόν παλαιόν κόσμον, διά τῆς μεταμορφώσεως τῶν βασικῶν του στοιχείων, τά ὁποῖα πυρακτούμενα θά ἔχουν διαλυθῆ, θά ἀναδυθῆ ἕνας νέος καί ἔνδοξος κόσμος καί καθὼς κατά τόν ἔσχατον καιρόν τό σύμπαν θά δοκιμάσῃ τόν θάνατόν του, τόν Γολγοθᾶ του, ἔτσι καί ἀμέσως κατόπιν, ἐπί τῇ βάσει τοῦ σταυροῦ, θά δοκιμάσῃ ἐπίσης τήν ἀνάστασιν καί τήν Πασχαλινήν πρωΐαν του, διά τῆς μεταμορφωτικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Αὐτή εἶναι ἡ προφητική σημασία τῆς συσκοτίσεως τοῦ ἡλίου καί τοῦ σεισμοῦ τῆς γῆς κατά τήν στιγμήν τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἐπί τοῦ Γολγοθᾶ.

Δ. Ὁ Χριστός ὁ Κόκκος τοῦ Σίτου. Δι' ὅλων αὐτῶν τῶν περιστατικῶν «ὁ Χριστός ἔγινε

– ὁ κόκκος τοῦ σίτου τοῦ ὁποίου ἡ ἀγάπη πρός λύτρωσιν τοῦ κόσμου Τόν ἔρριψε στήν γῆν κατά τήν Μεγάλην Παρασκευήν·

– ὁ κόκκος τοῦ σίτου ὁ ὁποῖος κατά τήν Κυριακήν τοῦ Πάσχα διέρρηξε τό ἔδαφος καί ἤρχισε νά αὐξάνῃ μέ κατεύθυνσιν τούς οὐρανούς·

– ὁ κόκκος τοῦ σίτου τοῦ ὁποίου ὁ χρυσός κορμός ἀνελήφθη στούς οὐρανούς κατά τήν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως·

– ὁ κόκκος τοῦ σίτου τοῦ ὁποίου ὁ στάχυς, πλούσιος μέ μυριάδας κόκκους ἔκλινε πρός τήν γῆν κατά τήν Πεντηκοστήν καί διεσκόρπισε τά σπέρματα ἀπό τά ὁποῖα ἔπρεπε νά γεννηθῇ ἡ ἐκκλησία» (Ἰωάν. ιβ΄ 24).

Ε. Ὁ Σταυρός ἀπό Αἰωνιότητος εἰς Αἰωνιότητα. Ἔτσι βλέπομεν τόν σταυρόν παντοῦ:

– τόν σταυρόν στήν αἰωνιότητα- τό Ἀρνίον τό προγνωρισμένον πρό καταβολῆς κόσμου·

– τόν σταυρόν στό παρελθόν-Γεθσημανή, Γαββαθᾶ, Γολγοθᾶς·

– τόν σταυρόν στό παρόν- τόν ἐσταυρωμένον Χριστόν ὡς τό ζωντανόν βασικόν θέμα τῆς προσωπικῆς μας μαρτυρίας (Α΄ Κορ. β΄ 2)·

– τόν σταυρόν στό μέλλον- τόν Σωτῆρα ἄλλοτε ταπεινωθέντα καί τώρα Βασιλέα τῆς φανερωθείσης Μεσσιανικῆς βασιλείας (Φιλ. β΄ 8-11)·

– τόν σταυρόν στήν δόξαν- τό κήρυγμα ὅτι τό Ἀρνίον εἶναι ὁ πολύτιμος λίθος πού ἀποτελεῖ τό θεμέλιον τῆς ἐπουρανίου πόλεως (Ἀποκ. καΐ 14), καί, στό μέσον τοῦ θρόνου, αὐτό τοῦτο τό Ἀρνίον ὡς τό ἀντικείμενον λατρείας τῶν μακαρίων πνευμάτων (Ἀποκ. ε΄ 6 - 10).

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ
ΧΕΙΡ ΕΠ. ΒΥΜΑΧΑΝ ΒΒ

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ ἀνέστη! Μέ αὐτήν τήν νικηφόρον κραυγήν τό εὐαγγέλιον διεδόθη ἀνά τάς χώρας τῆς γῆς. Τό κήρυγμα τοῦ σταυροῦ εἶναι συγχρόνως καί κήρυγμα τῆς Ἀναστάσεως (Πράξ. α΄ 22, β΄ 32). Σέ τοῦτο ἔγκειται ἡ ἀκατάβλητος δύναμίς του.

Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Λυτρωτοῦ στούς οὐρανούς χωρίς τήν σωματικήν ἀνάστασιν ἦτο αὐτή καθ' ἑαυτήν καταληπτή. Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ θά παρέμενε ὁ Ζῶν ἐάν ἐπέστρεφε, εὐθύς μετά τόν θάνατον, στήν δόξαν τοῦ Πατρός ὡς πνευματική ὑπόστασις. Πρό τῆς ἐνσαρκώσεώς Του ὑπῆρχε αἰωνίως στούς οὐρανούς χωρίς ἀνθρώπινον σῶμα, καί παρά ταῦτα ἦτο ἡ πηγή καί ὁ ἀρχηγός τῆς ζωῆς ὅλης τῆς δημιουργίας. (Πράξ. γ΄ 15, Ἰωάν. α΄ 4). Ἀλλ' ὄχι ἡ συνέχεια τῆς ὑπάρξεως μετά τόν θάνατον καί ἡ ἀνάληψις στόν ἐπουράνιον θρόνον δέν ἦτο ἐξ ἴσου ἀναγκαία ὅσον ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος. Καί ὅμως αὐτή ἡ τελευταία ἦτο ἀκριβῶς ἐκεῖνο πού προαπαιτεῖτο διά τήν πραγματοποίησιν τῆς λυτρώσεως, διότι αὐτή μόνον ἦτο.

1. Η ΠΛΗΡΗΣ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΙΣ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΛΥΤΡΩΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Μέ τήν ἐπάνοδόν Του στούς οὐρανούς χωρίς τήν ἀνάστασιν τοῦ σώματος, ὁ Χριστός δέν θά ἀπεδεικνύετο πλήρως ὡς ὁ νικητής τοῦ θανάτου (Ψαλ. ιϛ΄ 10). Θά εἶχε θριαμβεύσει κατά τοῦ θανάτου μόνον πνευματικῶς καί ἠθικῶς, ἀλλά ἡ νίκη Του κατά τοῦ φυσικοῦ θανάτου δέν θά παρουσιάζετο κατά τρόπον βασιλικόν. Ἡ νίκη Του θά ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, τά «δύο τρίτα» τοῦ θριάμβου ἀλλ᾽ ὄχι ὁ πλήρης θρίαμβος· διότι ἀπό τήν τριπλῆν προσωπικότητα μόνον δύο μέρη, τό πνεῦμα καί ἡ ψυχή, ὄχι ὅμως καί τό σῶμα, θά περιλαμβάνοντο στόν θρίαμβον τῆς ἀναστάσεώς Του.

Ἀλλ᾽ ἀκόμη περισσότερον. Χωρίς τήν σωματικήν ἀνάστασιν, ὁ Χριστός δέν θά ἀπεκαλύπτετο ὡς ὁ καθ᾽ οἱονδήποτε βαθμόν νικητής τοῦ θανάτου. Διότι ὁ θάνατος δέν εἶναι ἡ παῦσις τῆς ὑπάρξεως ἀλλ᾽ εἶναι ἡ διάλυσις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, δέν εἶναι ἐξόντωσις τῆς ὑπάρξεως, ἀλλ᾽ εἶναι ἡ διάσπασις τῆς συνοχῆς μεταξύ πνεύματος, ψυχῆς καί σώματος. Ἡ νίκη λοιπόν κατά τοῦ θανάτου πρέπει νά ἐπιδειχθῇ διά τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἑνότητος, διά τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ὀργανικῆς συνοχῆς τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος, πρᾶγμα πού σημαίνει, ὅσον ἀφορᾶ τό σῶμα, τήν ἐπανασύνδεσιν τοῦ σώματος μέ τήν ψυχήν καί τό πνεῦμα. Διά τοῦτο χωρίς τήν ἀνάστασιν τοῦ σώματος δέν ὑπάρχει κανείς τρόπος θριάμβου τῆς ζωῆς (Α΄ Κορ. ιε΄ 54-57), χωρίς τήν σωμα-

τικήν ἀνάστασιν δέν ὑπάρχει πλήρης καρπός τῆς νίκης. Μόνον μέ τήν ἀνάστασιν τοῦ σώματος εἶναι δυνατόν νά ἀποδειχθῆ ὅτι ἐνικήθη ὁ θάνατος. Καί θά εἴχαμε καταλήξει στήν ἀπόφασιν ὅτι δέν ἐνικήθη ὁ θάνατος ἐάν δέν εἴχαμε στά τέσσερα Εὐαγγέλια τήν μαρτυρίαν περί τοῦ κενοῦ τάφου τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. κή΄, Μάρκ. ις΄, Λουκ. κδ΄, Ἰωάν. κ΄).

Ἀλλ' ἡ Ἀνάστασις ἦτο ἀκόμη ἀναγκαία ὡς:

2. Η ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΡΘΩΣΙΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΩΝ ΛΥΤΡΩΜΕΝΩΝ

«Ἡ πίστις εἶναι ἐξ ἀκοῆς ἡ δέ ἀκοή διά τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. ι΄ 14- 17), καί τοῦτο ἀναφέρεται διά τήν πίστιν τῆς πρώτης περιόδου. Ἕνα ἄτομον πιστεύει διά τῆς μαρτυρίας ἐκείνων πού ἔχουν πιστεύσει προηγουμένως ἀπ' αὐτό, καί ἡ πίστις των εἶναι ἀκατανόητος χωριστά ἀπό τήν πρώτην γενεάν (Ἐφεσ. β΄ 20). Ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτή ἡ πίστις ἦτο ἐκείνη ἡ ὁποία κατέρρευσε μετά τόν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἐπί τοῦ σταυροῦ (Ἰωάν. κ΄ 19, 25, Λουκ. κδ΄ 21, 22, Μάρκ. ις΄ 14), καί ἀνωρθώθη ἐκ νέου διά τῆς σωματικῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί τῶν ἐμφανίσεών Του πού ἐπηκολούθησαν ὡς Ἀναστημένου (Ἰωάν. κ΄ 8, 20, Α΄ Πέτρ. α΄ 21). Χωρίς τήν σωματικήν ἀνάστασιν κανείς σκεπτόμενος ἄνθρωπος δέν θά ἐπίστευε ποτέ στόν Ἐσταυρωμένον, διότι τό τέλος Του θά εὑρίσκετο σέ ἀντίθεσιν πρός τάς προηγουμένας προσωπικάς Του διαβεβαιώσεις περί τῆς ἀναστάσεως

καί τοῦ θριάμβου Του. (Ματθ. ιστ΄ 21, ιζ΄ 23, κ΄ 19. συγκρ. ιβ΄ 40, Ἰωάν. β΄ 19).

Ἡ Ἀνάστασις λοιπόν τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ σφραγίς τοῦ Πατρός ἐπί τοῦ προσώπου καί τοῦ ἔργου τοῦ Υἱοῦ (Πράξ. β΄ 32). Ὁ Χριστός διά τῆς Ἀναστάσεώς Του ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ὁ Προφήτης καί ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ (Ρωμ. α΄ 4).

Ἡ Ἀνάστασις εἶναι ἡ σφραγίς ἐπί

1. τῆς μαρτυρίας τῶν προφητῶν (Ψαλ. ις΄ 10, Ὡσ. στ΄, 2 τό «σημεῖον τοῦ Ἰωνᾶ» Ματθ. ιβ΄ 39, 40, Ἡσ. νγ΄ 8 - 10)·
2. τῆς μαρτυρίας τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. ις΄ 21, Ἰωάν. β΄ 19 - 22)·
3. τῆς μαρτυρίας τῶν Ἀποστόλων Του (Α΄ Κορ. ιε΄ 15) ·
4. τῆς ἀληθείας ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ (Ρωμ. α΄ 4, Πράξ. ιγ΄ 33) ·
5. τοῦ Βασιλικοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἰησοῦ (Πράξ. ιγ΄ 34)·
6. τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τοῦ Ἰησοῦ ὡς παγκοσμίου Κριτοῦ (Πράξ. ιζ΄ 31)· καί ἐγγυᾶται
7. τήν ἰδικήν μας μέλλουσαν Ἀνάστασιν· καί δόξαν (Α΄ Θεσ. δ΄ 14).

Διά τοῦτο εἶναι τό πλέον αὐθεντικόν καί τό πλέον ἐπιβεβαιωμένον γεγονός στήν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ πρώτη ἐπιστολή πρός Κορινθίους ἀναγνωρίζεται ὡς γνήσια ἀπό τούς πλέον ριζοσπαστικούς ἐπικριτάς τῆς Βίβλου.

Σ' αὐτήν τήν ἐπιστολήν ὁ Παῦλος, ἐπικαλούμενος ἑκατοντάδας ζῶντας εἰσέτι τότε μάρτυρας, θέτει ἐνώπιον τῶν ἀναγνωστῶν, μερικοί τῶν ὁποίων ἀντετίθεντο καί ὡς ἐκ τούτου ἦσαν ἐπικριταί (Α΄ Κορ. ιε΄ 6), τάς ἑξῆς τέσσερις κυριωτέρας ἀποδείξεις:

α) Τήν ἀπόδειξιν τῆς πεῖρας. Οἱ ἴδιοι οἱ Κορίνθιοι εἶχαν σωθῆ διά τοῦ κηρύγματος πού ἐσχετίζετο μέ Ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος εἶχε τήν πεῖραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος (Α΄ Κορ. ιε΄, 2)·

β) Τήν ἀπόδειξιν ἐκ τῶν Γραφῶν. Ὁ Χριστός ὄχι μόνον εἶχεν ἀποθάνει ἀλλά καί εἶχεν ἀναστηθεῖ «κατά τάς Γραφάς» (Α΄ Κορ. ιε΄ 3, 4)·

γ) Τήν ἀπόδειξιν τῶν μαρτύρων. Περισσότεροι ἀπό πεντακοσίους ἄνθρωποι, καί ὑπό τάς πλέον ἀντιξόους περιστάσεις, εἶχαν ἰδεῖ προσωπικῶς τόν Χριστόν μετά τήν Ἀνάστασίν Του (Α΄ Κορ. ιε΄ 5 - 12)·

δ) Τήν ἀπόδειξιν ἀπό τήν ἀναγκαιότητα τοῦ γεγονότος εἰς τήν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. « Ἄν ὁ Χριστός δέν ἀνέστη, μάταιον ἄρα εἶναι τό κήρυγμα ἡμῶν, ματαία δέ καί ἡ πίστις...».

Ἄρα καί οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπωλέσθησαν. Ἐάν ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ μόνον ἐλπίζωμεν στόν Χριστόν, εἴμεθα ἐλεεινότεροι πάντων τῶν ἀνθρώπων» (Α΄ Κορ. ιε΄ 13 - 19). Κατά συνέπειαν ὁ σταυρός καί ἡ Ἀνάστασις συνδέονται μεταξύ των. Ὁ σταυρωθείς ἀπέθανε διά νά ἀναστηθῇ (Ἰωαν. ι΄ 17), ὁ Ἀναστηθείς ζῇ διά παντός ὅπως καί ὁ σταυρωθείς (Α΄ Κορ. β΄ 2, Ἀποκ. ε΄ 6)[113].

---

113. Σύμφωνα μέ τό Α΄ Κορ. β΄ 2, ὁ Παῦλος ἐκήρυττε τόν

Ὡς ἐκ τούτου τά σωτήρια ἀποτελέσματα τῆς λυτρώσεως συνεσχετίζοντο πάντοτε μέ αὐτά τά δύο γεγονότα ἡνωμένα, ὅπως:

ἡ συμφιλίωσις ἐκείνων πού πρέπει νά ὁδηγηθοῦν στήν πίστιν ἐν Χριστῷ (Ρωμ. ε΄ 10)·

ἡ ἀποβολή τῆς ἁμαρτίας ἀπό τήν ζωήν τῶν πιστῶν (Ρωμ. ς΄ 10, 11)·

ἡ ζῶσα κοινωνία των μέ τόν Λυτρωτήν (Α΄ Θεσ. ε΄ 10)·

ἡ Κυριότης τοῦ Χριστοῦ (Ρωμ. ιδ΄ 9)·

ἡ ἐπουράνιος ἱερωσύνη Του (Ρωμ. η΄ 34)·

ἡ μέλλουσα ἕνωσίς Του μέ τήν δοξασμένην ἐκκλησίαν Του (Α΄ Θεσ. δ΄ 14 καί ἑξῆς)·

ἡ διαιώνισις τῆς ἀγάπης τοῦ οὐρανίου Πατρός Του (Ἰωαν. ι΄ 17).

Τά προηγούμενα δείχνουν ὅτι ἡ Ἀνάστασις ἐν συνδυασμῷ μέ τόν σταυρόν, εἶναι:

Χριστόν ὡς «ἐσταυρωμένον» δηλαδή εἰς παθητικήν μετοχήν ἡ ὁποία ἐκφράζει συνεχῆ κατάστασιν· τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Χριστός ὁ ὁποῖος ἀνέστη θεωρεῖται ὡς αἰωνίως συνδεδεμένος μέ τόν σταυρόν. Ἔτσι βλέπει καί ὁ Θωμᾶς τόν Ἀναστάντα μέ τά σημεῖα τῶν πληγῶν (Ἰωάν. κ΄ 27), καί ὁ Ἰωάννης βλέπει τό Ἀρνίον στόν θρόνον τῆς δόξης «ὡς ἐσφαγμένον» (Ἀποκ. ε΄ 6).

3. ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΠΙΣΤΟΥΣ

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ προσφορά τοῦ Χριστοῦ διά τήν ἁμαρτίαν εἶναι δυνατόν νά ὠφελήσῃ τόν ἔνοχον ἁμαρτωλόν μόνον ὅταν πιστεύσῃ σ' Αὐτόν ὡς τό ἀντίτυπον τοῦ ὑψωθέντος ὄφεως (Ἰωάν. γ΄ 14), ὡς τόν Ἀμνόν τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ἐσήκωσε τήν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου (Ἰωάν. α΄ 29). Ἀλλ' ἡ Ἀνάστασις ἦτο ἀναγκαία διά νά καταστήση δυνατήν αὐτήν τήν πίστιν. Διότι ἡ πίστις στόν Ἀμνόν τοῦ Θεοῦ δέν θά ἦτο δυνατή χωριστά ἀπό τήν ἐπίδειξιν τῆς πλήρους νίκης τοῦ Γολγοθᾶ (Ἰωάν. ιθ΄ 30) μέ τόν θρίαμβον τῆς Ἀναστάσεως.

Διά τοῦτο μόνον στό πρόσωπον τοῦ ἀναστηθέντος καί ὑπερυψωθέντος Μεσίτου γίνεται προσιτή δι' ἡμᾶς ἡ σωτηρία πού ἐκερδήθη ἐπί τοῦ σταυροῦ. Μόνον στό πρόσωπον τοῦ ἐξυψωθέντος στήν δόξαν Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ δύναται ἡ χάρις νά εἶναι ἀνοικτή πρός ὅλους. Καί ἐπειδή ἔχομεν δεχθῆ διά πίστεως τήν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μας, καί δι' αὐτῆς στήν κρίσιν τοῦ Θεοῦ θεωρούμεθα πλέον δίκαιοι καί ἐγίναμεν τέκνα του, διά τοῦτο ὁ Θεός ἔστειλε τό Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ στάς καρδίας μας (Γαλ. δ΄ 6). Ἔτσι ὁ εὐλογημένος καρπός ἐκείνου πού ἔλαβε χώραν κατά τόν ἐξιλαστήριον θάνατον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καί κατά τήν συνδιαλλαγήν, εἶναι μία ὀργανική ἕνωσις τοῦ πιστοῦ μέ τόν Χριστόν (Ρωμ. στ΄, 5, Γαλ. β΄, 19, 20 Κολ. γ΄, 3), μία κοινωνία τοῦ λυτρωμένου στόν θάνατον καί τήν ζωήν τοῦ Λυτρω-

τοῦ. Εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, βρῶσις καί πόσις τῆς σαρκός Αὐτοῦ καί τοῦ αἵματος Αὐτοῦ (Ἰωάν. στ΄, 53, 32-35, 48-58) μέ τά ὁποῖα μποροῦμε νά συγκρίνωμεν τόν τύπον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατά τόν ὁποῖον ἐτρώγετο ἡ θυσία (Λευϊτ. ζ΄, 32-34. Ἐξόδ. ιβ΄ 3 καί ἑξῆς. Α΄ Κορ. ε΄, 7. Ἑβρ. ιγ΄, 10). Καί ἔτσι ὁ Χριστός δι' ἡμᾶς γίνεται ὁ Χριστός ἐν ἡμῖν ἡ ἐλπίς τῆς δόξης (Κολ. α΄ 27).

Ἔτσι μέ τό δόγμα τῆς ἀντικαταστάσεως ἡ Γραφή πραγματεύεται κάτι πολύ ὑψηλότερον ἀπό μίαν ἁπλῆν διανοητικήν πρόοδον ἀφαιρέσεως καί προσθέσεως, ἀπό ἕνα μηχανικόν ὑπολογισμόν περί ἐνοχῆς καί ἀξιομισθίας ἀπό ἕνα εἶδος ἐμπορικῆς ἐμμονῆς ἐπί τοῦ γεγονότος τῆς εἰσαγωγῆς ἤ μή εἰσαγωγῆς τῶν κονδυλίων πρός χρέωσιν καί πίστωσιν. Ἡ Γραφή πραγματεύεται τήν ὀργανικήν συνύφανσιν μιᾶς τελείως νέας ἀρχῆς ἐν σχέσει μέ τήν ζωήν θείας, προσωπικῆς, ἡ ὁποία εἰσχωρεῖ πρός ὅλας τάς κατευθύνσεις.

Ὁ Δωρητής Χριστός μπορεῖ νά χορηγήση τά δῶρα μόνον ἐν τῷ προσώπῳ Του. Μόνον ἔτσι γίνεται πράγματι ὁ Δωρητής (Β΄ Κορ. θ΄ 15). Αὐτός ὄχι μόνον ἑτοιμάζει καί δείχνει τήν ὁδόν, ἀλλ' εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Ὁδός (Ἰωάν. ιδ΄ 6)· διότι δέν εἶναι μονον Ἐξιλεωτής ἀλλά ὁ ἱλασμός (Α΄ Ἰωάν. β΄ 2, δ΄ 10), ὄχι μόνον ὁ Λυτρωτής ἀλλά ἡ λύτρωσις (Α΄ Κορ. α΄ 30). Τό προσωπικόν ἀναφέρεται ὡς ἐάν πρόκειται περί πράγματος, οὕτως ὥστε τό πρᾶγμα νά ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι προσωπικόν. Διά τοῦτο ἡ πίστις Σ' Αὐτόν δέν εἶναι μόνον μία ἐξωτερική συγκατάθεσις, ἀλλά μιά πίστις ἡ ὁποία φέρει στήν

ένότητα μέ Αὐτόν προσωπικῶς, δηλαδή εἰς κοινωνίαν μέ Αὐτόν (Πράξ. ι΄ 43, Φιλ. α΄ 29, Α΄ Πέτρ. α΄ 8). Ἔτσι ὅσον ἀφορᾶ τόν Παῦλον καί ὅλους τούς λυτρωμένους ἡ ἔκφρασις «ἐν Χριστῷ» εἶναι ἐκείνη πού διαγράφει τήν προέλευσιν καί τήν οὐσίαν τῆς πεῖρας των ὡς πρός τήν σωτηρίαν. Ἡ ἔκφρασις «ἐν Χριστῷ» εὑρίσκεται στά γραπτά τοῦ Παύλου 164 φορές, ὅπως «δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ» (Γαλ. β΄ 17 κειμ.), «δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ» (Β΄ Κορ. ε΄ 21 κειμ.).

Περί τοῦ εὐλογημένου τούτου μυστικοῦ, πού κυριαρχεῖ στήν ζωήν, ὁμιλοῦν ὅλαι αἱ ἐπιστολαί τοῦ Παύλου, ἑκάστη κατά τήν ἰδιαιτέραν καί εἰδικῶς δεσπόζουσαν ἄποψίν της. Ἔτσι:

στήν πρός Ρωμαίους - δικαίωσις ἐν Χριστῷ

στήν πρός Κορινθίους - ἁγιασμός ἐν Χριστῷ

στήν πρός Γαλάτας - ἐλευθερία ἐν Χριστῷ

στήν πρός Ἐφεσίους - ἑνότης ἐν Χριστῷ

στήν πρός Φιλιππησίους - χαρά ἐν Χριστῷ

στήν πρός Κολοσσαεῖς - πλήρωμα ἐν Χριστῷ

στήν πρός Θεσσαλονικεῖς - δοξασμός ἐν Χριστῷ

Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐξιλαστήριος θυσία τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νά ὠφελήσῃ καταλλήλως τόν ἔνοχον ἁμαρτωλόν μόνον ἐάν αὐτός ἑνωθῇ συγχρόνως μέ τόν ἅγιον Λυτρωτήν διά τῆς ἀναγεννήσεως. Ἀλλά ἡ ὀργανική ἑνότης μπορεῖ νά πραγματοποιηθῆ μόνον διά τῆς ἑνώσεως πού σχηματίζεται μεταξύ κεφαλῆς καί μελῶν πού ἔχουν τήν ἰδίαν φύσιν (Ἑβρ. β΄ 14 - 17), καί διά τοῦτο πρέπει ὁ

Χριστός νά παραμένῃ ἄνθρωπος διαπαντός. Μόνον ὡς ἄνθρωπος μπορεῖ νά εἶναι ἡ κεφαλή ἑνός ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ[114].

Ἀλλά τό σῶμα εἶναι τό οὐσιῶδες μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Δέν εἶναι «φυλακή τῆς ψυχῆς» ὅπως ἐνόμιζαν ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης καί ὁ Ὠριγένης, ἀλλ᾽ ἐκπροσωπεῖ αὐτήν ταύτην τήν ἰδέαν περί τοῦ ἀνθρώπου. Χωρίς τό σῶμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι «γυμνός» ἀκάλυπτος (Β΄ Κορ. ε΄ 3). Διά τοῦτο καί ὁ Χριστός, ἐφόσον πρόκειται νά παραμείνῃ ἄνθρωπος, πρέπει νά ἔχῃ αἰωνίως σῶμα ἀνθρώπου. Χωρίς τήν σωματικήν ἀνάστασιν ὁ Χριστός θά εἶχεν ἐγκαταλείψει, οὕτως εἰπεῖν, τήν ἀνθρωπίνην τάξιν, καί δέν θά ἦτο ὁ τελειωτής καί ὁ ἐφαρμοστής τοῦ ἔργου τῆς λυτρώσεως τήν ὁποίαν ἔκαμε διά τῆς ἐνσαρκώσεώς Του (Ἑβρ. β΄ 14).

Διά τοῦτο ἡ σωματική ἀνάστασις εἶχε τήν ἔννοιαν τῆς ἐπανόδου τοῦ Λυτρωτοῦ στήν πλήρη ἀνθρωπίνην φύσιν, τῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπότητός Του σ ἕνα σχῆμα μεταμορφωμένον καί δοξασμένον. Ἐφανέρωνε ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ὁ «ἔσχατος Ἀδάμ» (Ρωμ. ε΄ 12 - 21), ὁ «δεύτερος ἄνθρωπος» ὁ ἐξ οὐρανοῦ (Α΄ Κορ. ιε΄ 45, 47) καί ὅτι στόν οὐρανόν, στά δεξιά τοῦ Θεοῦ (Πράξ.

---

114. Τονίζεται ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα τήν ἀνθρωπότητα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διότι ὡς ἄνθρωπος ἔγινε ἱλασμός διά τάς ἁμαρτίας μας. Τοῦτο ὅμως δέν σημαίνει ὅτι ὁ ἐπίγειος Χριστός δέν ἦτο καί τέλειος Θεός ὡς ἄλλως τε τονίζει ὁ συγγραφεύς στό κεφάλαιον «Ἡ Ἐνσάρκωσις ὡς Ἱστορικόν γεγονός» μετά τῆς σχετικῆς σημειώσεως.

α΄ 11. Δαν. ζ΄, 13. Ἀποκ. α΄ 13, Φιλ. γ΄ 21), Αὐτός εἶναι ὁ ἀρχικός Δημιουργός καί ἡ ὀργανική Κεφαλή (Ἐφεσ. α΄ 22) μιᾶς λυτρωμένης πνευματικῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐδῶ ἀντιμετωπίζομεν συγχρόνως μίαν ἀπέραντον ἔντασιν τῶν δυνάμεων καί τῆς σκέψεώς μας. Διότι πῶς μπορεῖ νά εἶναι «ἄνθρωπος» καί μάλιστα μέ μορφήν ἑνός μεταμορφωμένου σώματος; Δέν εἶπεν ὁ ἴδιος πρός τούς μαθητάς Του, «Ἰδού, ἐγώ εἶμαι μεθ' ὑμῶν πάσας τάς ἡμέρας;» καί πρό πάντων, δέν εἶναι Αὐτός τό δεύτερον Πρόσωπον τῆς Θεότητος: Ἐδῶ παρουσιάζεται καί πάλιν ἡ ἄβυσσος τοῦ αἰωνίου. Τό ὑπερδιαστημικόν καί τό ὑπερχρόνιον εἶναι γιά μᾶς ἐξ ὁλοκλήρου μακράν πάσης ἐξηγήσεως. Ὅταν ὁμιλοῦμεν ἐδῶ, ὅπως ὁμιλεῖ καί ἡ Γραφή, περί τοῦ «ὑλικοῦ» καί τοῦ «σωματικοῦ», ὅλα αὐτά ἔχουν γιά μᾶς μιά σημασίαν ἡ ὁποία εἶναι ἀκατανόητος. Ἀλλά τό «αἰώνιον» εἶναι ἡ κατ' οὐσίαν σφαῖρα ἐντός τῆς ὁποίας ἐπῆγε ὁ Χριστός.

Παρά ταῦτα ἡ Ἁγία Γραφή διδάσκει αὐτήν τήν αἰωνίαν ἀνθρωπότητα τοῦ Λυτρωτοῦ. Αὐτό ἀκριβῶς τό γεγονός ἐγγυᾶται τήν λειτουργίαν καί τήν μονιμότητα τοῦ ἔργου Του. Ἡ νίκη Του κατά τοῦ θανάτου πρέπει νά περιλαμβάνη τήν ἀτελεύτητον συνέχισιν τῆς ἀνθρωπότητός Του. Μόνον ὡς ὁ «Πρωτότοκος μεταξύ πολλῶν ἀδελφῶν» (Ρωμ. η΄ 29, Κολ. α΄ 18 καί ἑξῆς, Ἑβρ. β΄ 11 καί ἑξῆς), μπορεῖ νά εἶναι «αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου» (Ἑβρ. β΄ 10, ε΄ 9, ς΄ 20). Ἔτσι μόνον εἶναι δυνατή ἡ ἀνακαίνισις τοῦ ἀτόμου καί ἡ ὕπαρξις τῶν λυτρωμένων «ἐν Χριστῷ», μόνον ἔτσι εἶναι «ἀναγεννημένοι εἰς ἐλ-

πίδα ζῶσαν» (Α΄ Πέτρ. α΄ 3), καί ἡνωμένοι στήν ἐκκλησίαν ὡς μέλη της (Ἐφεσ. δ΄ 15, 16). Ἔτσι τώρα μποροῦν νά ἔχουν τήν πεῖραν «τῆς δυνάμεως τῆς Ἀναστάσεως Αὐτοῦ» (Φιλ. γ΄ 10), καί νά περιπατοῦν ἐνώπιον Αὐτοῦ εἰς νέαν ζωήν ὡς ἀναστημένοι μετ᾽ Αὐτοῦ (Ρωμ. ς΄ 5 - 11), καί νά εἶναι ζωοποιημένοι μετ᾽ Αὐτοῦ (Ἐφεσ. β΄ 5), ὡς καί νά μποροῦν μέ νέον πνεῦμα νά λατρεύουν Αὐτόν, τόν ζῶντα Θεόν (Ἑβρ. θ΄ 14, Ρωμ. ζ΄ 4 - 6).

Ὅλον τοῦτο φανερώνει ὅτι ἡ ἐπαναφορά τοῦ Ἐσταυρωμένου στήν ζωήν, δέν ἦτο μόνον ἕνα ἔργον τοῦ Πατρός ἐπί τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ἁπλῶς μία σφράγισις καί ἐπικύρωσις τοῦ προσώπου Του μετά τό τετελεσμένον ἔργον Του (Πράξ. β΄ 32), καί ἔτσι μία ἀναζωογόνησις διά τῆς δόξης τοῦ Πατρός (Ρωμ. ς΄ 4). Πέραν τούτου, ἦτο συγχρόνως ἕνα ἀπαραίτητον στοιχεῖον, τό ἐνδοξότερον στήν πραγματικότητα θαῦμα τοῦ ἔργου Αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ αὐτοανάστασις[115], οὕτως εἰπεῖν, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη διά τῆς ἐκουσίας ἀσκήσεως τῆς δυνάμεως τῆς ἰδίας ζωῆς (Ἰωάν. β΄ 19). «Διά τοῦτο ὁ Πατήρ μέ ἀγαπᾶ, διότι ἐγώ βάλλω τήν ψυχήν μου, διά νά λάβω αὐτήν πάλιν. Οὐδείς ἀφαιρεῖ αὐτήν ἀπ᾽ ἐμοῦ,

---

115. Στήν ἀναζωογόνησιν ὁ Χριστός ἔχει θέσιν παθητικήν, στήν ἀνάστασιν ἔχει θέσιν ἐνεργητικήν. Ὡς ἀναζωογόνησις τό θαῦμα τοῦ Πάσχα εἶναι πρᾶξις τοῦ Πατρός, ὡς ἀνάστασις εἶναι πρᾶξις τοῦ Υἱοῦ. Στήν ἀναζωογόνησιν ἐπικρατεῖ τό ἀποδεικτικόν στήν ἀνάστασιν τό ὀργανικόν. Ἀλλά καί τά δύο ἀποτελοῦν διαφορετικάς μόνον ἀπόψεις τοῦ ἰδίου γεγονότος.

ἀλλ᾽ ἐγώ βάλλω αὐτήν ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ: ἐξουσίαν ἔχω νά βάλω αὐτήν, καί ἐξουσίαν ἔχω πάλιν νά λάβω αὐτήν». (Ἰωάν. ι΄ 17-18).

Τέλος ἡ Ἀνάστασις εἶναι:

4. Η ΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ὡς τοιαύτη ἀναπτύσσεται σέ τρεῖς συνεχῶς πλατυνομένους κύκλους. Ἐγγυᾶται :

στήν ζωήν τοῦ ἀτόμου- τήν ἀνάστασιν τοῦ σώματος·

στήν ἐπίγειον ζωήν- τήν φανέρωσιν τῆς βασιλείας τῆς δόξης·

στήν ζωήν τοῦ σύμπαντος - τήν μεταμορφωμένην νέαν δημιουργίαν.

Α. Ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος εἶναι δυνατή διά τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Ἡ Ἀνάστασίς Του ἀποτελεῖ τήν μεταμόρφωσιν τῆς ἀνθρωπότητος ἐν Αὐτῷ ὡς τά πρωτογεννήματά της (Α΄ Κορ. ιε΄ 20, 23, Κολ. α΄ 18). Ἡ ἀναζωογόνησις πολλῶν ἐκ τῶν ἁγίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατά τήν Ἀνάστασίν Του δείχνει ὅτι ἡ ὁδός πρός τήν ἀνάστασιν τῶν λυτρωμένων εἶναι ἀνοικτή (Ματθ. κζ΄ 52-53). Ὁ θρίαμβος Του κατά τοῦ θανάτου ἐγγυᾶται πρός ἡμᾶς τήν ἰδικήν μας ἀνάστασιν (Ρωμ. η΄ 11, Α΄ Θεσ. δ΄ 14). Τό σῶμα τῆς δόξης Του εἶναι τό ὑπόδειγμα καί ὁ τύπος τῶν ἰδικῶν μας σωμάτων τοῦ μέλλοντος (Φιλ. γ΄ 20-21, Α΄ Κορ. ιε΄ 49).

Ἡ ἀνάστασις τῶν «ἀπαρχῶν» εἶναι ἡ βάσις τῆς ἀναστάσεως πάντων (Ἰωάν. ε΄ 26-29).

Ἀκόμη καί ἡ ἀνάστασις τῆς κρίσεως ἔχει ἀνατεθῆ στόν Ὑἱόν διά τόν συγκεκριμένον λόγον ὅτι «εἶναι Ὑἱός ἀνθρώπου» (Ἰωάν. ε΄ 27-29). Ἔτσι ὅλαι αἱ ἀναστάσεις, πιστῶν καί ἀπίστων, ἔχουν ἐγγυηθῆ διά τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἐσχάτου Ἀδάμ. «Διότι ἐπειδή ὁ θάνατος ἦλθε δι' ἀνθρώπου, οὕτω καί δι' ἀνθρώπου ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Ἐπειδή καθώς πάντες ἀποθνήσκουσιν ἐν τῷ Ἀδάμ, οὕτω καί πάντες θέλουσι ζωοποιηθῆ ἐν τῷ Χριστῷ (Α΄ Κορ. ιε΄ 21-22). Ἀκόμη:

Β. Ἡ Αἰώνια Βασιλεία βασίζεται ἐξ ὁλοκλήρου ἐπί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Διότι ἡ ὑπόσχεσις πού ἐδόθη στόν Δαβίδ ἔλεγε περί μιᾶς αἰωνίου μεταμορφωμένης ἀνθρωπίνης βασιλείας (Β΄ Σαμ. ζ΄ 13). Ἀλλά δι' αὐτόν τόν σκοπόν ἀπαιτεῖται ἕνας αἰώνιος ἀνθρώπινος Βασιλεύς, ὁ Ὑἱός ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θά φανερωθῆ ἐπί τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ (Δαν. ζ΄ 13, Ματθ. κς΄ 64, Ἀποκ. α΄ 13). Ἡ συνεχιζομένη ἀνθρωπότης τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ εἶναι ἔτσι ἡ κατ' ἀρχήν ἐκπλήρωσις τῆς προφητείας περί τῆς βασιλείας ὅπως ἐδόθη στόν Δαβίδ. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Βασιλέως εἶναι τό θεμέλιον διά τήν «παλιγγενεσίαν» (Ματθ. ιθ΄ 28) τοῦ Μεσσιανικοῦ κόσμου, καί ἐκείνη ἡ ὁποία θά λάβῃ χώραν κατά τήν ἐπάνοδον τοῦ Χριστοῦ θά εἶναι μόνον ἱστορική ἐκδήλωσις τῆς «ἐκπληρώσεως» αὐτῆς πού ἐδόθη πρό πολλοῦ κατά τήν πρώτην Του ἔλευσιν.

Διά τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος «Ὅτι δέ ἀνέστησεν αὐτόν ἐκ νεκρῶν... λέγει οὕτως. Ὅτι θέλω σᾶς δώσει τά ἐλέη τοῦ Δαβίδ τό πιστά» (Πράξ. ιγ΄ 34, Ἡσ. νε΄ 3, συγκρ. Πράξ. β΄ 30, 31). Πνευματική ἀνάστασις τοῦ Ἰσραήλ (Ἰεζ. λζ΄ 1 - 14), πνευματική παλιγγενεσία τῶν ἐθνῶν (Ψαλ. πζ΄ 4 -6, Ἡσ. κε΄ 7, 8, ιθ΄ 21 - 25), ἀνακαίνισις τῆς φύσεως (Ἡσ. μα΄ 18, νε΄ 12, 13), ἐξάλειψις ἀπό τόν ζωικόν κόσμον τῆς καταστρεπτικῆς δυνάμεως τῶν ἀγρίων θηρίων (Ἡσ. ια΄ 6, 7), αὔξησις τῆς ζωϊκῆς ἐνεργείας καί τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (Ἡσ. ξε΄ 20, 22) - κατ᾽ αὐτόν τόν τρόπον καί κατά τόν ὡρισμένον χρόνον θά πληρώσῃ ὁλόκληρον τήν γῆν ἡ ζωοποιός ἐνέργεια τοῦ Ἀναστημένου, καί ἡ ὁρατή κυριαρχία τοῦ Μεσσίου θά εἶναι παλιγγενεσία καί νέα ζωή διά τήν ἐπίγειον δημιουργίαν (Ματθ. ιθ΄ 28).

Ἀλλ᾽ ἡ Αἰωνια Βασιλεία εἶναι ἀκόμη μόνον εἰσαγωγή καί πρόλογος. Ὁ τελικός σκοπός εἶναι:

Γ. Ὁ Νέος Οὐρανός καί ἡ Νέα Γῆ, μετά τόν μέγαν λευκόν θρόνον (Ἀποκ. κα΄ 1. συγκρ. κ΄ 11 - 15). Τότε ὄχι μόνον ἡ ψυχή καί τό πνεῦμα, ἀλλά καί ἡ ὕλη καί ἡ φύσις θά ἔχουν τελείως μεταμορφωθῆ. Στήν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ θά ὑπάρχῃ χρυσίον καθαρόν «ὡς ὕαλες διαφανής» (Ἀποκ. κα΄ 18 - 21). Ὄχι ἁπλῶς πνεῦμα, ἀλλά πνεῦμα ἐνσωματωμένον θά εἶναι τό τέλος τῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ μέ τά δημιουργήματά Του.

Ἀλλά καί ἐκεῖ τό γεγονός τῆς Ἀναστάσεως ἀποτελεῖ τήν δημιουργικήν βάσιν. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Κληρονόμου

πάντων εἶναι ἡ ἐγγύησις τοῦ νέου οὐρανοῦ καί τῆς νέας γῆς. Στό ἀναστημένο σῶμά Του ἡ ὕλη εἶχε μεταμορφωθῆ διά πρώτην φοράν (Ἰωάν. κ΄ 27 καί εἰδικῶς Λουκ. κδ΄ 39 - 43), καί ὡς ἐκ τούτου ἡ βασική ἀρχή ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἐπιδεκτική μεταμορφώσεως εἶχεν ἀποκαλυφθῆ καί ἐξασφαλισθῆ στήν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἐπίσης, ὁ Χριστός εἶναι ἡ ἀπαρχή (Α΄ Κορ. ιε΄ 20, 23). Ἀπό τότε ὅλη ἡ μεταμόρφωσις τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς στηρίζεται ἐπί τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος τοῦ Λυτρωτοῦ καί μετά τόν μέγαν λευκόν θρόνον ἡ ζωοποιός δρᾶσις τοῦ Ἀναστημένου θά ἐπιδεικνύεται κατά τόν πλέον παγκόσμιον τρόπον. Διά τοῦτο ἡ τελική καί ἡ πλέον περιληπτική σημασία τῆς ἀναστάσεως εἶναι ἡ ἑξῆς : «*Ἰδού, νέους οὐρανούς κτίζω καί νέαν γῆν*» (Ἡσ. ξε΄ 17, Β΄ Πετρ. γ΄ 13)

Περιεχόμενα

Πρόλογος 5

Ἀνάσταση - Βιβλική θεώρηση 7
Α΄. Παλαιά Διαθήκη 8
Β΄. Καινή Διαθήκη 13

Ἡ ἀποφασιστική μάχη ἐπί τοῦ Γολγοθᾶ 27
1. Ἡ σημασία τοῦ σταυροῦ γιά τόν Θεό 28
2. Ἡ σημασία τοῦ σταυροῦ διά τόν Χριστόν 32
3. Ἡ σημασία τοῦ σταυροῦ δι' ἡμᾶς..... 35
- Πρῶτον: ἡ ἀτομική ἄποψις 35
- Δεύτερον: ἡ συνοδική ἄποψις 40

Ὁ θρίαμβος τῆς Ἀναστάσεως 47
1. Ἡ πλήρης ἐξασφάλισις τῆς νίκης
τοῦ λυτρωτοῦ κατά τοῦ θανάτου 48
2. Ἡ προϋπόθεσις διά τήν ἀνόρθωσιν
τῆς πίστεως τῶν λυτρωμένων 49
3. Τό θεμέλιον τῆς νέας ζωῆς διά τούς πιστούς ... 53
4. Ἡ βάσις τῆς μεταμορφώσεως τοῦ κόσμου 59

